

**Қостанай облысы әкімдігінің мәдениет басқармасы
Қостанай облыстық тарихи-өлкетану музейі**

**Қостанай облысының қасиетті нысандары
Сакральные объекты Костанайской области
Sacred objects of Kostanay region**

Қостанай, 2020 ж.

Қазақстан Республикасында 2017 жылдан бастап «Рухани жаңғыру» атты бағдарлама іске асырылуда. Бұл ел өміріндегі барлық саласын қамтитын ұлттық деңгейдегі ауқымды жоба. Қоғамдық сананы жаңғырту міндеттерінің арасында «Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтары» немесе «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы айрықша орын алады.

Киелі нысандар – бұл табиғи ландшафт пен мәдени мұралардың, зайырлы және діни сәулеттің айрықша қастерлі ескерткіштері, кесенелер, сондай-ақ, Қазақстан халқының жадында өшпес із қалдырған тарихи және саяси оқиғалармен байланысты орындар.

Қостанай облысының аумағында мыңнан астам тарихи-мәдени мұра нысандары бар. «Қазақстанның киелі жерлерінің картасына» Қостанай облысынан жалпыұлттық маңыздағы 10 нысан енгізілген. 28 ескерткіштер мен тарихи орындар жергілікті маңыздағы киелі нысандар тізіміне енгізілді.

С 2017 года в Республике Казахстан реализуется программа «Рухани жаңғыру». Это масштабный проект национального уровня, затрагивающий все сферы жизни страны. Среди задач модернизации общественного сознания особое место занимает проект «Духовные святыни Казахстана» или «Сакральная география Казахстана».

Сакральные объекты – это особо почитаемые памятники природного ландшафта и культурного наследия, светской и культовой архитектуры, мавзолей, а также места, связанные с историческими и политическими событиями, имеющими непреходящую ценность в памяти народа Казахстана.

На территории Костанайской области находится более тысячи объектов историко-культурного наследия. В «Сакральную карту Казахстана» вошли 10 объектов Костанайской области, имеющих общенациональное значение. 28 памятников и исторических мест включены в список сакральных объектов регионального значения.

Since 2017, the program «Rouhani zhangyru» is being implemented in the Republic of Kazakhstan. This is a large-scale project of national level, affecting all spheres of the country's life. To modernize public consciousness, «Spiritual Shrines of Kazakhstan» or «Sacred Geography of Kazakhstan» holds a unique position.

Sacred objects are most treasured monuments of the natural landscape and cultural heritage, secular and religious architecture, mausoleums, as well as places attributed to historical and political events of enduring value living in Kazakhstan people's memory.

More than a thousand objects of historical and cultural heritage was found on the territory of Kostanay region. The “Sacral Map of Kazakhstan” includes 10 objects of national significance found in Kostanay region. 28 monuments and historical sites have been included in the list of sacred objects of regional significance.

Қостанай облысының жалпыұлттық маңыздағы қасиетті нысандары
Сакральные объекты Костанайской области общенационального значения
Sacral objects of national significance of Kostanay region

Торғай геоглифтері (Үштоғай төрттағаны, Торғай трикветрі)

Нысан мерзімі: қола дәуірі - орта ғасыр.

Нысанның орналасқан жері: Амангелді ауданы, Үштоғай ауылынан шығысқа қарай 15 шақырым жерде; Амангелді ауылынан оңтүстік-шығысқа қарай 15 шақырым жерде.

Торғай геоглифтері. Үштоғай төрттағаны.

Торгайские геоглифы. Уштогайский квадрат.

Torgay geoglyphs. Ushtogay square.

Бүкіл әлемдік ғалымдар назарын жұмбақ Торғай геоглифтері - ұшар биіктен ғана көрінетін жер бетіндегі бедерлі геометриялық және пішінді өрнектер өзіне тартты. Қостанай облысының аумағында 200-ге жуық осындай бедерлер белгілі. Нысандар туралы алғашқы ақпарат 1909 жылы Орынбор ғылыми архив комиссиясының жиналысында айтылған. 2007 жылы қолжетімді Google Earth бағдарламасындағы

ғарыштан түсірілген суреттерге зерттеу жүргізген Дмитрий Дей нысандар қатарын тапты. Қостанай университетінің археологиялық зертханасының қызметкерлері Андрей Логвиннің жетекшілігімен зерттеулер жүргізді. Археолог ғалымдардың болжамы бойынша геоглифтердің ғұрыптық маңызы болған.

«Үштоғай төрттағаны» геоглифінің белгіленген диагональдар ұзындығы 406 м. Диаметрі 10-12 м, биіктігі 1 м. болатын жүз бір үйіндіден тұрады. Эзотериялық ілімді ұстанғандар геоглифті «күш беретін орын», адам мен ғарыштың энергетикалық байланыс жолы деп есептейді.

«Торғай трикветрі» геоглифі үш сәулелі свастика түрінде үйінді тәрізді жасалған. Әрбір сәуле ұштары иілген ирек тәрізді пішінмен аяқталады.

Торгайские геоглифы (Уштогайский квадрат, Торгайский трикветр)

Датировка объекта: эпоха бронзы – средневековье.

Местонахождение объекта: Амангельдинский район, в 15 км. к востоку от села Уштогай; в 15 км. к юго-востоку от села Амангельды.

Всемирную известность имеют таинственные торгайские геоглифы - рельефные геометрические и фигурные узоры на поверхности земли, видимые с высоты птичьего полета. На территории Костанайской области известно около 200 таких фигур. Впервые информация об объектах была получена на общем

собрании Оренбургской
ученой архивной комиссии в
1909 году. В 2007 году они
обнаружены Дмитрием Деем
при изучении космоснимков в
программе Google Earth.
Научные исследования
проводили сотрудники
археологической лаборатории
Костанайского университета
под руководством Андрея

Логвина. По предположениям ученых - археологов геоглифы имели ритуально – обрядовое назначение.

Обозначенные диагонали геоглифа «Уштогайский квадрат» длиной по 406 м. Составлена фигура из ста одной насыпи диаметром 10-12 м, высотой до одного метра. Уштогайский квадрат пользуется особой популярностью у приверженцев эзотерических культов, считающих этот геоглиф «местом силы», каналом энергетической связи человека и космоса.

Геоглиф «Торгайский трикветр» представляет собой земляную насыпь в форме трех лучей, заканчивающихся зигзагообразной фигурой, концы которой загнуты против часовой стрелки.

Torgay geoglyphs (Ushtogay square, Torgay trikvetr)

Object dating: Bronze Age - Middle Ages.

Locality: Amangeldy region, 15 kilometers to the east of Ushtogay village; 15 kilometers south-east to Amangeldy village.

Mysterious Torgay geoglyphs represented by relief geometric and figured patterns on the earth surface that could be observed from a bird's-eye view and obtained worldwide fame. Nearly 200 figures have been found in Kostanay region. The first data concerning these objects was provided in the course of general meeting of Orenburg Archival Scientific Commission in 1909. In 2007, the objects were discovered by Dmitry Dey while he was studying satellite

**Торгай геоглифтері. Торгай трикветрі.
Торгайские геоглифы. Торгайский трикветр.
Torgay geoglyphs. Torgay trikvetr.**

images by means of Google Earth program. The research was carried out by the staff of the archaeological laboratory of Kostanay University headed by Andrey Logvin. According to the archaeologists' hypothesis, geoglyphs had ritual and sacral aims.

Ushtogay square geoglyph is a geometric figure distinguished by marked diagonals. The square side is 287 m long whereas the diagonal is 406 m long. The figure is composed of one hundred and one mounds with a diameter of 10-12 m, up to one meter high. Ushtogay square has attained fame among esoteric cult adherents, who consider this geoglyph to be a "place of power", an energy channel between the man and the space.

The geoglyph Torgay Trikvetr is a land mound represented by three rays, ending in a zigzag shape, the ends of which are bent counterclockwise. Swastika fits into a circle with a diameter of 90 m, a 0.3 m deep basin is located in the center of the figure.

Қамысты қорғанысы

Нысан мерзімі: қола дәуірі.
Нысанның орналасқан жері: Денисов ауданы, Первомай ауылының жанында.

Археологтар Қамыстыны Орал-Қазақстан даласындағы ежелгі өркениеттің танымал «Қалалар еліне» енгізген. Бұл Қазақстан аумағындағы

ежелгі үнді-еуропалық тайпалардың қала мәдениетінің бірегей танымал ескерткіші болып табылады. Қамысты бекіністі қонысына 4 мың жылдан астам уақыт болған. Ресейдің Челябинск облысы аумағындағы «Аркаим» тарихи-мәдени қорығына ұқсастығына байланысты ел аузында оны Қазақстан Арқайымы деп атайды. Қамысты Аркаим сияқты күн шеңбері пішінінде тұрғызылған. Бұндай қалаларды күн қалалары деп атайды. Ежелгі қала Қамыстыда екі қорғаныс дуалы, ор, алаң айналасын және нөсер канализациясын қоршаған жапсарлас тұрғын жайлар бар. Археологиялық табылымдарға қарағанда тұрғындары сауатты, астрономияны жақсы білген. Көптеген ғалымдар Стоунхендж сияқты ежелгі әлемдік танымал ескерткіштер қатарына санап ежелгі обсерватория ретінде есептеген.

Ең алғаш Қамысты ескерткіші 1950-ші жылдарғы аэрофототүсірілімді талдау кезінде табылған. Сол кезде Арқайым мен Қамыстыны байланыстыратын керуен іздері болған. 1990 жылдан бастап танымал археологтар Виктор Логвин және Геннадий Зданович зерттеген.

Укрепленное поселение Камысты

Датировка объекта: эпоха бронзы.

Местонахождение объекта: Денисовский район, рядом с селом Первомайское.

Археологи относят Камысты к знаменитой «Стране городов» - древнейшей цивилизации Урало-Казахстанских степей. Это - единственный известный памятник протогородской культуры индо-европейских племен ариев на территории Казахстана. Укрепленному поселению Камысты уже более 4 тысяч лет. Его часто называют Казахстанским Аркаимом по аналогии с историко - культурным заповедником «Аркаим» в Челябинской области. Камысты также как Аркаим был построен в форме солнечного круга. Такие города называют городами - солнцами.

Древний город Камысты имел два оборонных вала, ров, смежные жилища, расположенные по окружности площади и ливневую канализацию. Его жители, судя по археологическим находкам, имели письменность и хорошо знали астрономию. Многие ученые считают его древней обсерваторией, ставя в один ряд с такими всемирно известными памятниками, как Стоунхендж.

Впервые Камысты был выявлен в 1950-е годы при анализе аэрофотосъемки. Тогда же были замечены следы караванных путей, связывающих Камысты и Аркаим. Начиная с 1990 года, исследования велись известными археологами Виктором Логвиным и Геннадием Здановичем.

Fortified settlement of Kamysty

Object dating: Bronze Age.

Locality: Denissov region in the vicinity of Pervomay village.

Archaeologists associate Kamysty with well-known "Country of Cities" considered to be the most ancient civilization of Ural and Kazakhstan steppes. It is the only known site of proto-city culture of Indo-European Aryan tribes inhabited the territory of Kazakhstan. Fortified settlement Kamysty accounts for more than 4 thousand years. It is often called Arkaim of Kazakhstan analogous to historical and cultural reserve "Arkaim" located in Chelyabinsk region. Kamysty like Arkaim was constructed in the shape of a solar circle. Such cities are called sun-cities.

The ancient city of Kamysty was fortified by two defense walls, a moat, adjacent dwellings, located around the square and a stormwater sewerage. Judging by archaeological findings, its inhabitants used written language and obtained astronomic knowledge. Many scientists consider it an ancient observatory, putting it on a par with world-famous monuments like Stonehenge. Local residents have long believed that the ruins of an ancient city are sacred. It is said that the night spent here can manage many diseases.

Kamysty was initially revealed in the 1950s while analyzing the air photography. At the same time, traces of caravan routes connecting Kamysty and Arkaim were also found out. Since 1990, the renowned archaeologists Viktor Logvin and Gennady Zdanovich had been carrying out the researches.

Екідің ғұрыптық ескерткіші

Нысан мерзімі: VIII-IX ғасырлар.

Нысанның орналасқан жері: Арқалық қаласы, Екідің ауылының жанында.

Екідің - ауылға атауын берген, табиғи тастан салынған сфералық пішіндегі екі сәулет өнерінің құрылыстары. Екеуінің арақашықтығы 4 шақырым. Жалған күмбез сияқты, тақта тастарды қалағанда диаметрін

біртіндеп тарылтып, сыртқы жағынан жартылай сфера тәрізді тұрғызған. Қасбеті шығысқа қараған. Діндердің жоғарғы жағында ептілікпен саңылау жасалған. 1959 жылы діндерді зерттеген академик Ә.Х.Марғұланның пікірінше, олар VIII-IX ғасырларға жатады және ертеде киелі, салттық маңызы болған.

Екідің I Бейсен қыстағынан солтүстік-батысқа қарай орналасқан. Екідің төбешіктің басына тұрғызылған және алыстан көзге түседі. Әр діннің диаметрі шамамен 10 метр, биіктігі 3 метр. Екеуінің арақашықтығы 4 шақырым.

Екідің Солтүстік Қазақстандағы мұсылмандыққа дейінгі кезеңнің бірегей құрылысы ретінде ғылыми қызығушылық тудырады. 1980-ші жылдары сол уақытта жарым-жартылай қираған діндер жергілікті тұрғындар жинаған қаражатқа қалпына келтірілді. Жақында Екідің сәулеттік құрылыстары қайта қалпына келтірілді.

Культовый памятник Екидын

Датировка объекта: VIII-IX века.

Местонахождение объекта: город Аркалык, недалеко от села Екидин.

Екидын представляет собой два дына - архитектурных сооружения сферической формы из дикого камня, давшие название аулу. Они выполнены по принципу ложного свода, когда кладка камней, постепенно сужаясь в диаметре, снаружи образует форму полусферы.

Вход ориентирован на восток. Верхнюю часть дынов венчает искусно сделанное отверстие. По мнению академика Алькея Маргулана, который исследовал дыны в экспедиции 1959 года, они датируются VIII – IX веками и в древности имели обрядовое, священное значение.

Екидын I расположен к северо-западу от зимовки Бейсен. Екидын II находится на возвышенности и хорошо заметен издали. Диаметр каждого из дынов составляет около 10 метров при высоте около 3 метров. Расстояние между двумя дынами составляет около 4 километров.

Екидын представляет значительный научный интерес, как уникальное сооружение домусульманского периода в Северном Казахстане. В 1980-е годы частично разрушенные к тому времени дыны были восстановлены на средства, собранные местными жителями. Недавно архитектурные сооружения Екидын отреставрировали заново.

Yekidyn Hieratical Monument

Object dating: VIII-IX centuries.

Locality: the city of Arkalyk near Yekidyn village.

Yekidyn is represented by two dyns - architectural structures of spherical shape made of wild stone. These two dyns gave the name to aul. They are constructed on the basis of a false arch, when the setting of stones, gradually getting narrower in diameter, is forming a hemisphere from the outside. The entrance is East-oriented. The top of the dyns is crowned with a dexterous hole. According to academician Alkey Margulan, who had explored the dyns being on the expedition in 1959, these objects dated back to the 8th - 9th centuries and had a ritual and sacred designation in ancient times.

Yekidyn I is located northwest to Beisen wintering area. Yekidyn II is placed on a hill and is easy-to-see afar. The diameter of each of the dyns is about 10 meters. The dyns are nearly 3 meters high. The distance between two dyns is about 4 kilometers. Yekidyn arises considerable scientific interest, being a unique building of the pre-Islamic period of Northern Kazakhstan. In the 1980s, the dyns partially destroyed by that time were rebuilt at the expense of the local residents. Recently Yekidyn architectural structures have been restored anew.

Барақ Жанұзақұлы (Қарабалуанұлы) кесенесі

Нысан мерзімі: 1996 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Сарыкөл ауданы, Крылов ауылынан 12 шақырым жерде.

Барақ Қарабалуанұлы - батыр, әскери қолбасшы, Абылай ханның сенімді серігі. Ел ішінде «әулие» - емші, көріпкел ретінде танымал болған.

Барақ батыр шамамен 1696 жылы қазіргі Жангелдин ауданының Алдияр ауылында туған. Әкесі Жанұзақ Қарабалуан есімі мәшһүр болған түйе балуан. Барақ жас кезінен батырлығымен қатар емшілік, көрегендік

қасиеттерімен де халыққа кең танылған. Оған сәуегей болжаушы, емшілік-тәуіптік қасиет шешесі Жасқаннан дарыған. Барак батыр қазақ жерін қалмақ басқыншыларынан азат ету жолындағы Ордабасы жиынына, Бұланты, Аңырақай шайқастарына қатысқан. Абылай ханның қасында болып, хан сенімін ақтаған. Пугачев бүлігі кезінде Барак батыр өзін ерекше көрсетті. Барак батыр XVIII ғасырдың аяғында дүниеден өтті. Содан бері батыр жерленген жер адамдардың жыл сайын тәу ететін орны болып табылады. 1996 жылы Барак батырдың туғанына үш жүз жыл толуына арналған мерейтой қарсаңында кесене жаңартылып, салтанатты түрде ашылды. Онда жерленген кезінен сақталған араб тіліндегі жазуы бар тас тақта орналастырылған. Кешен құрамына құдық және зиярат жасауға келгендерге арналған үй кіреді.

Мавзолей Барака Жанузакулы (Карабалуанулы)

Датировка объекта: 1996 год.

Местонахождение объекта: Сарыкольский район, в 12 километрах от села Крыловка.

Барак Карабалуанулы – батыр, выдающийся военачальник, соратник Абылай хана. В народе был известен как «аулие» – целитель, ясновидец.

Барак батыр родился в 1696 году в ауле Алдияр на территории нынешнего Джангильдинского района. Его отец - прославленный богатырь Жанузак Алдиярулы, прозванный за борцовское мастерство Карабалуаном. Ещё в юности Барак удостоился чести носить звание «аулие» за свои способности целителя и предсказателя. Дар врачевания он унаследовал от своей матери Жасканы, родной племянницы Толе би.

Барак батыр участвовал в собрании в Ордабасы, битвах Буланты и Анырақай за освобождение казахских земель от джунгарских и калмыцких захватчиков. Своей верной службой батыр удостоился доверия Абылай хана. Особо проявил себя Барак батыр во времена пугачевского бунта.

Барак батыр умер в конце XVIII века. С тех пор его захоронение является местом ежегодного паломничества. К трёхсотлетию юбилею со дня рождения батыра в 1996 году был торжественно открыт обновленный мавзолей. В нем находится каменная плита с надписью на арабском языке, сохранившаяся ещё со времени захоронения Барак батыра. В комплекс памятника входят также колодец и домик для паломников.

Barak Zhanuzakuly (Karabaluanuly) Mausoleum

Object dating: the year of 1996.

Locality: Sarykol region, 12 km off Krylovka village.

Barak Karabaluanuly - Batyr, commander, comrade of Abylay Khan. Barak Batyr was born in 1696 in the village of Aldiyar covered the area of the present Dzhangeldy region. His father used to be a famous warrior, Zhanuzak Aldiyaruly, nicknamed Karabaluan for his wrestling skills. Being a young man, Barak was honored to bear the title "auliye" ("a holy man") for his abilities of a healer and a prophet. He inherited the healing gift from his mother Zhaskana, a niece of Tole bi.

Barak Batyr participated in the meeting held in Ordabassy, joined the battles of Bulanty and Anyrakay for the liberation of Kazakh lands from Dzungar and Kalmyk invaders. Rendering faithful service, Batyr was favored by the confidence of Abylay Khan. Barak Batyr vividly showed his worth at the time of Pugachyov's revolt. People considered Barak to be the possessor of incredible strength, a brave warrior, a resourceful commander and a wise peacemaker. Barak Batyr died at the end of the XVIII century. Since then, his burial is a place of annual pilgrimage. By the three hundredth anniversary of Batyr's birth, in 1996, the renewed mausoleum was solemnly opened. It includes a stone slab with an Arabic inscription, preserved from the time of Barak Batyr's burial. The monument complex is equipped with a well and a house for pilgrims.

Жәуке Назарғұлұлы кесенесі

Нысан мерзімі: 1995 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Арқалық қаласы, Екідің ауылының жанында.

Табиғаты көрікті аумақта Екідің құрылыстарының жанындағы төбеде орналасқан Жәуке батыр кесенесі 1995 жылы батырдың ұрпақтарының бастамасымен табиғи тастан тұрғызылған.

Жәуке Назарғұлұлы қазіргі

Қостанай облысы Амангелді ауданының Ақшығанақ қонысында 1822 жылы дүниеге келген. Орта жүздің арғын тайпасының төлек руынан шыққан.

Ол атақты батыр болған, XIX ғасырдың басындағы ұлт – азаттық көтерілісіне қатысып, қолбасшы және Кенесары ханның майдандас серігі болды. Жәуке батыр барлық саналы ғұмырын ел бірлігі үшін ат үстінде өткізген, сыртқы жаулардан елді қорғаған. Жәуке батыр әділетті және дана тұлға ретінде ел есінде мәңгілік сақталады. Белгілі тарихшы Ермұхан Бекмахановтың «Қазақ халқының Кенесары Қасымұлы бастаған ұлт-азаттық көтерілісі» атты зерттеуінде Жәуке

батырдың есімі аталып, жазушы Ілияс Есенберлиннің «Көшпенділер» роман трилогиясында, ақын Нұрхан Ахметбековтің «Қарға» дастанында Жәуке батырдың көркем тұлғасы сенімді өрнектелген.

Мавзолей Жауке Назаргулулы

Датировка объекта:
1995 год.

Местонахождение объекта: город Аркалык, недалеко от села Екидин.

В живописной долине на возвышенности рядом с культовым памятником Екидын расположен мавзолей Жауке батыра, построенный из дикого камня по инициативе потомков батыра в 1995

году.

Жауке Назаргулулы родился в 1822 году в ауле Акшыганак нынешнего Амангельдинского района Костанайской области. Происходил из рода аргын (толек) Среднего жуза. Он был знаменитым батыром, участником народно-освободительного восстания первой четверти XIX века, военачальником и ближайшим соратником Кенесары-хана. Большую часть своей жизни Жауке батыр провел в походах и сражениях, подолгу не слезая с седла.

В памяти народа Жауке батыр остался, как справедливый и мудрый воин. Его имя упоминается в исследованиях известного историка Ермухана Бекмаханова «Национально-освободительное движение казахского народа под предводительством Кенесары Касымова». Яркий образ батыра Жауке раскрыт в романе-трилогии писателя Ильяса Есенберлина «Кочевники» и поэме «Ворон» акына Нурхана Ахметбекова.

Zhauke Nazargululy's Mausoleum

Object dating: the year of 1995.

Locality: the city of Arkalyk near Yekidyn village.

Zhauke Batyr mausoleum, built of wild stone on the initiative of Batyr descendants in 1995, is located in the picturesque valley on a hill near the religious monument of Yekidyn.

Zhauke Nazargululy was born in 1822 in Akshyganak village of the present Amangeldy region of Kostanay oblast. He descended from argyn (tolek) family line attributed to Middle Zhuz. He used to be a well-known Batyr, a participant of the popular liberation rebellion of the first quarter of the nineteenth century, a warlord and

the closest comrade of Kenessary Khan. Most of his life Zhauke Batyr would spend in campaigns and battles, staying at the saddle for a long time. Zhauke Batyr is best remembered to be a fair and wise warrior. His name is mentioned in the researches of the distinguished historian Yermukhan Bekmakhanov "The National Liberation Movement of Kazakh People Led by Kenessary Kassymov." The vivid image of Zhauke Batyr is revealed in the trilogy of novels of the writer Ilyas Yessenberlin "Nomads" and the poem called "The Crow" by akyn Nurkhan Akhmetbekov.

Ыбырай Алтынсарин кесенесі

Нысан мерзімі: 1991 жыл, 2017 жылы қайта қалпына келтірілді.

Нысанның орналасқан жері: Қостанай ауданы, Мичурин ауылынан 0,5 шақырым жерде.

Ыбырай Алтынсарин (1841-1889) - қазақтың көрнекті ағартушы-педагогы, ғалым-этнограф, ақын және прозашы, қоғам қайраткері, қазақ жазба әдебиеті мен

әдеби тілінің негізін қалаушыларының бірі, орыс графикасының негізінде қазақ әліпбиінің нұсқасын жасаушы.

Ыбырай Алтынсарин 14 оқу орынын ашып, қазақ халқының зайырлы білім беру жүйесінің бастамасын қалады. Ол «Қазақ хрестоматиясы» және «Қазақтарға орыс тілін үйретудің бастауыш құралы» оқулықтарының, «Шарифат-ул-ислам» кітабының авторы. Ы. Алтынсариннің бейітіне ескерткіш үш мәрте: 1960 жылы, 1981 жылы, 1991 жылы орнатылды. Ы. Алтынсариннің 150 жылдығына орай бұрынғы ескерткіштің орнына порталды-күмбез түрінде қызыл кірпіштен кесене тұрғызылды.

2017 жылы кесенені қайта қалпына келтіріп, аумағы мен биіктігі ұлғайтылды. Әрлеу үшін Маңғыстау облысынан әкелінген ақ әктас-ұлутас және гранит пайдаланылды. Бұдан өзге барлық іргелес аумақ абаттандырылып, жарық орнатылды, іс-шараларға арналған алаңдар қарастырылған.

Мавзолей Ибрая Алтынсарина

Датировка объекта: 1991 год, реконструирован в 2017 году.

Местонахождение объекта: Костанайский район, в 0,5 километрах от села Мичуринское.

Ибрай Алтынсарин (1841-1889) - выдающийся казахский педагог-просветитель, учёный - этнограф, поэт и прозаик, общественный деятель, один из основоположников казахской письменной литературы и литературного языка,

создатель казахского алфавита на основе русской графики. И.Алтынсарин положил начало светскому образованию казахского народа, открыв 14 учебных заведений. Он написал учебники «Казахская хрестоматия» и «Начальное руководство к обучению казахов русскому языку», книгу «Шариат-ул-ислам».

Памятник на могиле И. Алтынсарина устанавливался трижды: в 1960, 1981, 1991 годах. К 150-летию со дня рождения просветителя на месте старого обелиска был возведен мавзолей из красного кирпича портално-купольного типа.

В 2017 году проведена реконструкция мавзолея, увеличена площадь и высота сооружения. В качестве отделки использован белый известняк-ракушечник и гранит из Мангистауской области.

Кроме того, облагорожена вся прилегающая территория, установлено освещение, предусмотрены площадки для проведения мероприятий.

Ibray Altynsarin Mausoleum

Object dating: the year of 1991, restored in 2017

Locality: Kostanay region, 0.5 km close to Michurino village.

Ibray Altynsarin (1841-1889) is an outstanding Kazakh educator, scientist and ethnographer, a poet and a prose writer, public figure, one of the founders of the Kazakh written literature and literary language, the creator of Kazakh alphabet based on Russian graphics. I. Altynsarin introduced the secular education of Kazakh people, having opened 14 educational institutions. He wrote the textbooks "Kazakh Chrestomathy" and "Elementary Guide to Teaching Russian for the Kazakhs", the book "Shariat-ul-Islam".

The monument on I. Altynsarin's grave was installed for three times: in 1960, 1981, 1991. By the 150th anniversary of the educator's birth, a red brick mausoleum of portal and dome type was erected to replace the old obelisk.

In 2017, the mausoleum was reconstructed, the area and the height of the monument was enlarged. White Mangystau limestone and granite were used to finish the monument. In addition, the entire adjacent territory has been dignified as well as lighting and event area has been provide

Міржақып Дулатұлы кесенесі

Нысан мерзімі: 1992 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Жангелдин ауданы, Бидайық ауылы.

Міржақып Дулатұлы (1885-1935) - ХХ ғасырдың басындағы қазақ мәдениеті мен әдебиетінің көрнекті өкілі, ақын, жазушы, қоғам қайраткері, «Алаш» ұлт-азаттық қозғалысының рухани көшбасшыларының бірі. Оның

қоғамдық-саяси қызметі 1905 жылы басталды. Міржақып Дулатовтың өлеңдер жинағының «Оян, қазақ!» атауы қазақ зиялыларының халқына тастаған ұранындай болды. Ахмет Байтұрсынов және Әлихан Бөкейханұлымен бірге Қарқаралы петициясы авторларының бірі. Дулатовтың «Бақытсыз Жамал» атты бірінші романы

үлкен табысқа ие болды. 1913 жылы Байтұрсыновпен бірге «Қазақ» саяси-қоғамдық газетін шығарып, «Алаш» партиясының бағдарламасын жазды.

Міржақып Дулатовтың тағдыры да оның көптеген замандастарының тағдыры сияқты өте қайғылы. 1930 жылы ол ату жазасына кесіліп, кейіннен 10 жылға бас бостандығынан айырумен ауыстырылды, Сосновец лагерінің орталық лазаретінде қайтыс болып, сол жердегі зиратқа жерленді. 1988 жылы ақталды. 1992 жылы Міржақып Дулатовтың туған жері Жангелдин ауданының Бидайық ауылына сүйегі қайта жерленіп, кесене орнатылды.

Мавзолей Мыржакыпа Дулатова

Датировка объекта: 1992 год.

Местонахождение объекта: Джангельдинский район, село Бидайық.

Мыржакып Дулатов (1885-1935) - яркий представитель казахской культуры и литературы начала XX века, поэт, писатель, общественный деятель, один из духовных лидеров национально-освободительного движения «Алаш». Его общественно - политическая деятельность началась в 1905 году. Название сборника стихов Мыржакыпа Дулатова «Оян, қазақ!» стало манифестом казахской интеллигенции к народу. Вместе с Ахметом Байтұрсыновым и Алиханом Бөкейхановым он был одним из авторов Каркаралынской петиции.

Огромный успех имел первый роман Дулатова «Несчастливая Жамал». С 1913 года он вместе с Байтұрсыновым издавал в Оренбурге общественно-политическую газету «Қазақ», написал программу партии «Алаш». Судьба М. Дулатова, как и многих его современников, трагична. В 1930 году он приговорен к расстрелу с последующей заменой 10-летним заключением, скончался в Центральном лазарете Сосновецкого лагеря и был похоронен на вольном кладбище. Реабилитирован в 1988 году. В 1992 году на родине Мыржакыпа Дулатова в ауле Бидайық Джангельдинского района был сооружен мавзолей, где и были с почестями перезахоронены останки писателя.

Myrzhakyp Dulatov Mausoleum

Object dating: the year of 1992.

Locality: Bidayik village, Dzhangeldy region.

Myrzhakyp Dulatov (1885-1935) is a prominent representative of Kazakh culture and literature of the early twentieth century, a poet, a writer, a public figure, one of the spiritual leaders of the national liberation movement "Alash". His social and political activities started in 1905. The title of poems collection by Myrzhakyp Dulatov "Oyan,

Kazak!" manifested Kazakh intelligence to the people. Together with Ahmet Baitursynov and Alikhan Bokeykhanov, he came out to be one of the authors of Karkaraly petition.

Dulatov's first novel "Unfortunate Zhamal" had a huge success. Since 1913, supported by Baitursynov, he had been publishing the social-political newspaper "Kazakh" in Orenburg and developed the program of the party "Alash". M. Dulatov's fate, like many of his contemporaries, is rather tragic. In 1930, he was sentenced to death with a subsequent replacement by 10 years imprisonment. He died at the Central Infirmary of the Sosnowiec Camp, and was buried in a free cemetery. He was rehabilitated in 1988. In 1992, a mausoleum was erected in the village of Bidayk of Dzhangeldy region, that is the native land of the writer where the remains of the writer have been reburied with honors.

Амангелді Имановтың жерленген жері

Нысан мерзімі: 1940 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Амангелді ауданы, Амангелді ауылындағы орталық алаң.

Амангелді Үдербайұлы Иманов(1873-1919) - халық батыры, Торғай және Торғай облысында Кеңес өкіметін орнату жолындағы күрестің белсенді қатысушысы, Торғай уезінің әскери комиссары болды. Амангелді Имановтың ұйымдастырушылық және қолбасшылық қабілеті 1916 жылғы

ұлт-азаттық қозғалыстың алғашқы күндерінен танылды. 1916 жылдың шілде

айында Амангелді жекеленген қазақ жасақтарын бірыңғай әскерге жинап, тамыз айында Сұрша шатқалында көтерісшілер оны бас қолбасшы - сардарбек қылып сайлайды. Амангелдінің әскері көтерісшілердің басқа жасақтарына қарағанда ұйымдастырушылығы және тәртібімен ерекшеленген. Пошта қызметі тәртіпке келтірілген. Амангелдінің серіктесі және досы Кейкі батырмен бірге арнайы мергендер бөлімшесі құрылды.

Амангелді Иманов 1919 жылы 18 мамырда ішкі араздықтың құрбаны болды, Алакөлге жерленген. 1940 жылы халық батырын Амангелді ауданының орталығына (бұрынғы Батпаққара ауылы) қайта жерледі. 1960 жылы оның бейітіне мүсінші Хакімжан Наурызбаев жасаған ескерткіш орнатылды. Мүсін қоладан жасалған, мәрмәр тақталармен қапталған тікбұрышты тастұғырға орнатылған.

Место захоронения Амангельды Иманова

Датировка объекта: 1940 год.

Местонахождение объекта: Амангельдинский район, центральная площадь села Амангельды.

Амангельды Удербайұлы Иманов (1873-1919) – народный батыр, активный участник борьбы за установление Советской власти в Тургае и Тургайской области, был военным комиссаром Тургайского уезда. Организаторский и полководческий талант Амангельды ярко проявился в национально-освободительном движении 1916 года. Амангельды собрал разрозненные казахские отряды в единую армию, которая отличалась особой организованностью и дисциплиной.

Уже в начале августа 1916 года в урочище Сурша он избирается повстанцами сардарбеком - главнокомандующим. Была налажена почтовая служба. В созданных по его приказу кузницах изготавливали самодельные ружья сабли, кинжалы, пики. Было сформировано специальное подразделение метких стрелков - мергенов во главе с соратником Амангельды Кейки батыром.

Амангельды Иманов 18 мая 1919 года был убит, став жертвой междоусобной борьбы, похоронен на Алаколе. В 1940 народный батыр перезахоронен в районном центре Амангельды (бывший аул Батпаққара). В 1960 году на могиле установлен памятник, изготовленный скульптором Хакимжаном Наурызбаевым. Бронзовая скульптура героя установлена на постаменте, облицованном мраморными плитами.

Place of burial of Amangeldy Imanov

Object dating: the year of 1940.

Locality: the central square of Amangeldy village of Amangeldy region.

Amangeldy Uderbayuly Imanov (1873-1919) - the national batyr, an active participant in the struggle for the establishment of Soviet power in Turgay and Turgay region, served as the military commissar of Turgay region. Amangeldy's organizational and military talent was clearly manifested in the course of national liberation movement of 1916. Amangeldy gathered the scattered Kazakh troops into a single army, distinguished by special organization and discipline. By the beginning of August 1916, in Sursha mountain area, he was elected by the rebels as Sardarbek - commander in chief. He contributed to arrangement of postal service. In the forges created by his order, homemade rifles, sabers, daggers, and lances were produced. A special division of apt shooters - mergens led by Amangeldy Keiki batyr was established.

Amangeldy Imanov was killed in May 18, 1919, being the victim of an internecine struggle. He was buried in Alakol. In 1940, the national Batyr was reburied in the regional center of Amangeldy (formerly Batpakkar village). In 1960, a monument made by the sculptor Hakimzhan Nauryzbaev was installed on the grave. The bronze sculpture of the Hero is mounted on a pedestal lined with marble slabs.

Әбдіғаппар Жанбосынұлы кесенесі

Нысан мерзімі: 2010 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Арқалық қаласы, Жаңақала ауылы.

Әбдіғаппар Жанбосынұлы (1870-1919) - Торғай тумасы, Орта жүздегі қыпшақ руының әйгілі биі Нияздың немересі. 1916 жылы 21 қарашада 13 болыс тұрғындары өкілдерінің құрылтай жиналысында Әбдіғаппар Жанбосынұлын хан сайлайды.

Ол 20 халық өкілдері кеңесінің көмегімен далалық демократия негізінде басқарды. Әбдіғаппар Жанбосынұлы ел ішінде зор ықпалға және беделге ие бола отырып, 1916 жылғы ұлт-азаттық қозғалыс кезінде А. Имановтың туының астында мыңдаған әскерді біріктіруге үлес қосты. 1918 жылы наурызда Әбдіғаппар Жанбосынұлы Орынбор қаласындағы Кеңестердің бірінші Торғай съезіне қатысып, кейін Кеңес өкіметінің саясатын жүргізуден бас тартты. 1919 жылы қарашада Әбдіғаппар Жанбосынұлын қызыл әскерлер намаз оқып отырған кезде ту сыртынан атып тастаған.

Әбдіғаппар ханның бейіті Жаңақала ауылының маңындағы ескі зиратта. 2010 жылдың жазында Торғайдағы 1916 жылғы ұлт-азаттық көтеріліс көшбасшысының 130 жылдығына орай Әбдіғаппар ханның зиратының жанына оның тікелей ұрпақтары ақ тастан жаңа кесенені тұрғызды.

Мавзолей Абдыгаппара Жанбосынулы

Датировка объекта: 2010 год.

Местонахождение объекта: город Аркалык, недалеко от села Жанакаала.

Абдыгаппар Жанбосынулы (1870-1919) - уроженец торгайских степей, внук известного бия кыпчакского рода Среднего жуза Нияза. 21 ноября 1916 года учредительное собрание представителей населения 13 волостей избрало Абдыгаппара Жанбосынулы ханом. Он управлял на основе степной демократии с помощью совета из 20 народных представителей. Обладая огромным влиянием в степи и пользуясь безусловным авторитетом, Абдыгаппар Жанбосынулы способствовал тому, что под знаменем Амангельды Иманова во время национально-освободительного движения 1916 года объединилось многотысячное войско. В марте 1918 года Абдыгаппар Жанбосынулы был делегатом Первого Тургайского съезда советов в городе Оренбурге, но позднее перестал поддерживать Советскую власть. В ноябре 1919 года был расстрелян красноармейцами в спину во время молитвы.

Могила Абдыгаппара хана находится на старом кладбище вблизи села Жанакаала. Летом 2010 года к 130-летию со дня рождения Абдыгаппара Жанбосынулы, его прямые потомки рядом с кладбищем построили новый мавзолей из белого камня.

Abdygappar Zhanbosynuly Mausoleum

Object dating: the year of 2010

Locality: the city of Arkalyk close to Zhanakala village.

Abdygappar Zhanbosynuly (1870-1919) was the native of Torgay steppes, grandson of the famous biy Niyaz of Kypchak family line attributed to the Middle Zhuz. In November 21, 1916, a constituent meeting of representatives of the population including 13 volosts elected

Abdygappar Zhanbosynuly to be a Khan. He ruled on the basis of a steppe democracy,

supported by a council included 20 people's representatives. Wielding an enormous influence and enjoying his authority, Abdygappar Zhanbosynuly contributed to the fact that under the banner of Amangeldy Imanov, during the national liberation movement of 1916, thousands of troops were united. In March 1918, Abdygappar Zhanbosynuly had been elected as a delegate of the First Turgay Congress of Soviets in the city of Orenburg, but later ceased to support Soviet power. In November 1919, he was shot dead in the back by the Red Army soldiers during his prayers.

The grave of Abdygappar Khan is placed in the old cemetery near the village of Zhanakala. In summer 2010, by the 130th anniversary of Abdygappar Zhanbosynuly's birth, his direct descendants built a new white stone mausoleum near the cemetery.

Кейкі батыр кесенесі

Нысан мерзімі: 2017 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Амангелді ауданы, Тасты ауылы.

Кейкі батыр (Нұрмағамбет Көкембаев) - 1916 жылғы ұлт-азаттық қозғалысы тарихындағы белсенді және аты аңызға айналған тұлғалардың бірі, ірі көтерілісшілер отрядын басқарды, құралайды көзге атқан мерген болған. Жазалаушылар отрядымен шайқаста Кейкі батыр мергендер тобын басқарған. Ол Доғал шайқасында, Торғай

қоршауындағы, Күйік қопасындағы шайқастарда асқан ерлік көрсеткен.

Өзінің үзеңгілестері Амангелді Иманов пен Әбдіғалпар хан қайтыс болғаннан кейін Кейкі батыр кеңес өкіметіне қарсы шығып, қуғынға ұшырайды. 1923 жылдың көктемінде қызыл әскерлердің қолынан қаза тапты. Қазақ мергенінің кесілген басын дәлел ретінде Орынборға жібереді, содан кейін оны Санкт-Петербург қаласының Кунсткамера антропологиялық қорына сақтау үшін жіберілді.

2016 жылы Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың араласуымен Кейкі батырдың бас сүйегі Отанына қайта оралды. 2017 жылы Амангелді ауданындағы Тасты ауылының аумағында салынған кесенеге салтанатты түрде жерленді. Жаңа кесененің биіктігі 15 метр, күмбездің төбесінде жарты ай бекітілген сүмбісі бар. Кесененің жан-жағы қоршалған, іс-шаралар өткізуге және автотұраққа арналған алаңдар да қарастырылған.

Мавзолей Кейки батыра

Датировка объекта: 2017 год.

Местонахождение объекта: Амангельдинский район, село Тасты.

Кейки батыр (Нурмагамбет Кокембаев) – один из активных и легендарных деятелей в истории национально-освободительного движения 1916 года, командовал крупным повстанческим отрядом. Был известен как меткий стрелок. Кейки-батыр, как командир отряда метких стрелков - мергенов, отличился в Догалском сражении, в сражении на местности Куйик, в

блокаде города Торгай.

После смерти своих соратников Амангельды Иманова и Абдыгаппара хана Кейки батыр выступает против советской власти и подвергается гонениям. Весной 1923 года он был убит красноармейцами. Отрубленную голову казахского мергена отправили в качестве доказательства в Оренбург, затем передали на хранение в антропологический фонд Кунсткамеры Санкт-Петербурга.

В 2016 году при содействии Елбасы Н.А. Назарбаева останки Кейки батыра были возвращены на Родину. В 2017 году в селе Тасты Амангельдинского района был сооружен мавзолей Кейки батыра, где торжественно были захоронены его останки. Высота мавзолея составляет 15 метров, верх купола украшен шпилем с полумесяцем. Вокруг мавзолея имеется ограждение, предусмотрены площадки для проведения мероприятий и автостоянка.

Keiki Batyr Mausoleum

Object dating: the year of 2017

Locality: Tasty village of Amangeldy region.

Keiki Batyr (Nurmagambet Kokembayev) - one of the active and legendary figures in the history of the national liberation movement of 1916, commanded a large rebel detachment. He was known as a sharpshooter. Keiki-Batyr, being the commander of a detachment of sharpshooters - mergens, was distinguished in Dogal battle, in Kuyik battle, in the blockade of the city of Torgay.

After the death of his comrades-in-

arms, Amangeldy Imanov and Abdygappar Khan, Keiki Batyr opposed the Soviet regime and was persecuted. In spring of 1923, he was killed by the Red Army soldiers. The cut-off head of Kazakh mergen was sent as an evidence to Orenburg, then transferred to the anthropological foundation of cabinet of curiosities of St. Petersburg for keeping.

In 2016, supported by the Head of Kazakhstan N.A. Nazarbayev the mortal remains of Keiki Batyr were returned to its homeland. In 2017, the Keiki Batyr mausoleum was erected in the village of Tasty of Amangeldy district, where his remains were solemnly buried. The mausoleum is 15 meters high; the top of the dome is decorated with a spire with a crescent. The mausoleum is surrounded by a fence along with an event area and parking.

Қостанай облысының жергілікті қасиетті нысандары
Региональные сакральные объекты Костанайской области
Regional Sacral Objects of Kostanay Region

Қазыбай әулие Ақпанұлы жерленген жері

Нысанның орналасқан жері: Жангелдин ауданы, Аралбай ауылы. Қазыбай әулие шамамен XVII ғасырда өмір сүрген. Тарихшы Қойшығара Салғараның мәліметтері бойынша, Қазыбай бабамыз қазіргі Аққұм жерінде 1664 жылы дүниеге келіп, 78 жасында Баян-Таңат жерінде бақилық болған.

Қазыбай - ел қамқоры, болашақты болжағыш ақылгөй, әулие болған білікті жан. XVII ғасырда Қазыбай әулиенің руы Торғай-Жыланшық өзендері бойының шұрайлы жерлерін мекен еткен. Қазыбайдан он бір ұрпақ тарап, бүгінде бір қауым елге айналған.

Бір жолы көш Баян-Таңат руы ауылының үстінен өтіп бара жатқанда, Қазыбай сырқаттанып, көшін тоқтатуға бұйрық береді. Туыстарын жиғызып: «Мен бір-екі күнде дүние саламын. Сүйегімді осы жерге қойыңдар» дейді. Туыстары «Бұнысы несі?» деп абдырап қалады, «Сіз - атақ-абыройы бар кісісіз. Ал мына қорымда бүкіл маңайға әйгілі Әулие қыз жерленген. Ертең атыңыз аталмай қалады ғой» депті туыстары. Сонда терең тыныстап алып Қазыбай: «Оған уайым жеп қайтесіңдер! Кімнің әулиелігі басым болса, соның аты аталады» депті. Ақыры сол қорым «Қазыбай қорымы» деп аталып кетті. 2018 жылы әулие жерленген жердің жанында зиярат жасауға келгендерге арналған жаңа үй салынды.

Место захоронения Казыбая аулие Акпанулы

Местонахождение объекта: Джангельдинский район, село Аралбай.

Казыбай аулие жил примерно в XVII веке. По данным ученого-историка Койшигары Салгарина, он родился в 1664 году, умер в возрасте 78 лет в местности Баян-Танат.

Казыбай был образованным человеком, защитником своего народа, предсказателем будущего. В XVII веке его род Казыбай аулие обосновался у рек Торгай и Жыланшик. Каждый из одиннадцати потомков Казыбая аулие стал основателем отдельного рода.

Согласно легенде, Казыбай аулие, находясь на смертном одре, попросил родственников: «Мне осталось жить два-три дня. Если умру, похороните меня в этих местах, не надо везти в священный Туркестан». Родственники стали возражать: «Здесь и так захоронен аулие, кладбище носит его имя, как Вы с Вашим именем будете лежать неизвестно рядом с ним. Казыбай аулие ответил: «Не беспокойтесь об этом. Чья сила окажется преобладающей, тем именем и будет названа местность». Впоследствии в народе местность, где находится захоронение святого, стала называться «Қазыбай қорымы» – «Некрополь Казыбая». В 2018 году рядом с местом захоронения Казыбая аулие был построен новый дом для паломников.

Place of burial of Kazybay auliye Akpanuly

Locality: Aralbay village of Dzhangeldy region.

Kazybay auliye lived approximately in the seventeenth century. According to the historian Koishigary Salgarin, he was born in 1664 and died at the age of 78 in Bayan-Tanat local area.

Kazybay was an educated man, a defender of his people, a fortune-teller. In the 17th century, his family line Kazybay auliye was settled down along the rivers of Torgay and Zhylanshik. Each of eleven descendants of Kazybay auliye became the founder of a separate family line.

According to the legend, Kazybay auliye, laying on his deathbed, asked his relatives: “I have only two or three days left to live. If I die, bury me here, do not transport me to the sacred Turkestan”. His relatives objected: “The auliye has already been buried here and the cemetery bears his name. Why do you bearing this name want to lie unknown close to him?” Kazybai Aulie replied: “Do not worry about it. This place will bear the name of the person whose name is prevailing”. Subsequently, people called the locality where the auliye had been buried as “Kazybay Korymy” - “Necropolis of Kazybay”. In 2018, a new house for pilgrims was built close to Kazybay auliye burial place.

Құтан әулие Аталықұлы кесенесі

Нысан мерзімі: 2008 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Амангелді ауданы, Амантоғай ауылының маңында.

Құтан әулиен Аталықұлының (1690-1780) туған жері – Ұлытау өңірі. Халық арасында көріпкелдік қасиеті бар әулие атанған. Ол даналығымен, ақылдылығымен және көрегенділігімен ерекшеленді. Абылай хан заманында Құтан әулие - ханның кеңесшісі, хан алқасының мүшесі болған байсалды, ақылды адам.

Торғай даласына өз ауылымен көшіп келе жатқанда дүниеден озған. Аңыз бойынша әулие денесін ақ түйеге тиіп жіберіндер деген. Түйе қай жерге тоқтаса сол жерге жерлендер деп әсиет айтқан. Араға бірнеше күн салып, ақ түйе Қарынсалды өзенінің шығыс жақ қарсаңындағы биік қырға келіп шөккен. Киелі Құтан әулие осы жерге жерленген.

Құтан әулие кесенесі бірнеше рет жаңартылған. 1977 жылы ұрпақтары қабіртастың орнына кірпіштен мазар көтереді. 2008 жылы жаңа кесене салынды. Қайтыс болғанына екі жүз жылдан астам уақыт өтсе де, адамдар оның тылсым күшіне сенеді. Күні бүгінге дейін әулие кесенесіне келушілер үзілген емес.

Мавзолей Кутана аулие Аталықұлы

Датировка объекта: 2008 год.

Местонахождение объекта: Амангельдинский район, близ села Амантоғай.

Родина Кутана аулие Аталықұлы (1690-1780) - предгорье Улытау. В народе его считали святым человеком, обладающим даром предвидения. Он отличался мудростью, умом и проницательностью. Народная молва утверждает, что Кутан аулие был членом совета Абылая хана.

По легендам, перед смертью Кутан аулие завещал положить его тело на верблюда, где верблюд остановится и опустится на колени, там его и похоронить. Караван долго шел по степи, пока верблюд не остановился в торгайских степях на том месте, где и находится ныне захоронение Кутана аулие.

Мавзолей Кутана аулие несколько раз был реконструирован. В 1977 году потомки на месте могильной плиты соорудили кирпичный мазар. В 2008 году был построен новый мавзолей. Даже по истечении более двухсот лет после смерти Кутана аулие люди продолжают верить в его сверхъестественную силу. К

месту захоронения Кутана аулие тянутся паломники в надежде избавиться от болезней.

Mausoleum of Kutan aulie Atalykuly

Object dating: the year of 2008.

Locality: close to Amantogay village of Amangeldy region.

The homeland of Kutan auliye Atalykuly (1690-1780) lies in the foothill of Ulytau. People considered him to be a holy man having a talent of a fortune-teller. He was distinguished by his wisdom, intelligence and insight. As people said Kutan auliye was a member of the council of Abylay Khan. According to the legends, prior to his death, Kutan auliye instructed to put his body on a camel and bury him, where the camel would stop and kneel. The caravan went along the steppe for a long time, until the camel stopped in Torgay steppes at the place where Kutan auliye was buried. Even more than two hundred years after Kutan auliye's death, people believe in his supernatural powers. Pilgrims visit the burial place of Kutan auliye hoping to get rid of their diseases.

The mausoleum of Kutan auliye was reconstructed for several times. In 1977, the descendants built a brick Mazar on the gravestone. In 2008, a new mausoleum was built.

Баймырза әулие Мергенұлының кесенесі

Нысан мерзімі: 2013 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Жангелдин ауданы, Шұбалаң ауылы.

Жангелдин ауданындағы қасиетті орындардың бірі - биік төбеде орналасқан Баймырза әулие Мергенұлының кесенесі. Баймырза әулие Мергенұлы (1741-1829) - жоңғар шапқыншылығына қарсы күрескен атақты батыр. Он үш жасынан бастап ерлігімен көзге түсіп, кейін қол бастаған батыр болған. Тарихшы Е.Бекмаханов Баймырза мен Пугачевтің хат алысып, хабарласып тұрғандарын жазады. Бұл дерек Баймырза әулиенің Ресей өкіметінің отаршылдық саясатына наразы болып, қарсылық көрсеткенін дәлелдейді. Көріпкелдік және түрлі жүйке ауруына ұшыраған сырқаттарды емдеу қасиеті болғандықтан халық Баймырза батырды көзі тірі кездің өзінде «Баймырза әулие» деп атап кеткен. Ел арасында «Баймырзаның сабасындай берекелі екен» деген сөз де сақталған. Оның мәнісі Баймырза асып жатқан бай кісі болмаса да дастарқаны жиналмайтын, үйінің белдеуінен ат кетпейтін қонақжай адам болған. Баймырза әулиенің кесенесі Торғай өңіріндегі халықтың зиярат ететін қасиетті орнына айналған. Дертіне дауа іздеген сырқат жандар әулиенің басына түнесе, науқасынан айығады деген сенім бар.

Мавзолей Баймырзы аулие Мергенулы

Датировка объекта: 2013 год.

Местонахождение объекта: Джангельдинский район, село Шубалан.

Мавзолей Баймырзы Мергенулы - одно из самых почитаемых мест в Джангельдинском районе, располагается на высоком холме. Баймырза аулие Мергенулы (1741-1829) - прославленный батыр, принимавший участие в борьбе против джунгарских завоевателей. В 13 лет он отличился своей храбростью в поединках, позднее стал предводителем в сражениях с джунгарами. Баймырза аулие поддерживал восстание Е.Пугачева, возглавлял борьбу против колониальной политики царской России.

За природный дар предсказания и исцеления больных, народ еще при жизни прозвал Баймырзу «аулие» - святым человеком. Несмотря на то, что Баймырза батыр не был зажиточным, он был настолько гостеприимным, что к его юрте всегда был привязан конь путника и дастархан в доме не убирался.

Мавзолей, построенный над могилой Баймырзы аулие, стал местом поклонения жителей Торгайского региона. Существует поверье, что больные люди, заночевав у подножия мавзолея, вскоре выздоравливают.

Mausoleum of Baimyrza auliye Mergenuly

Object dating: the year of 2013.

Locality: Shubalan village of Dzhangeldy region.

The Mausoleum of Baimyrza auliye Mergenuly is one of the most respected places of Dzhangeldy region, located on a high hill. Baimyrza auliye Mergenuly (1741-1829) is the most famous Batyr who took part in the fight against the Dzungar conquerors. At the age of 13, he was well-known by his courage in duels, later he became the leader in the battles with the Dzungars. The historian Ye. Bekmakhanov narrates that Baimyrza and Yemelyan Pugachyov corresponded with each other. Baimyrza auliye supported the revolt initiated by Ye. Pugachyov, led the struggle against the colonial policy of tsarist Russia. His natural gift of the prophet and the healer of nervous disorders inspired people to call Baimyrza Batyr “auliye” - a holy man. Despite the fact that the auliye was not wealthy, he was as hospitable as he could that the traveler’s horse was always tied to his yurt and the food in the house was not cleared away.

The mausoleum, built over the tomb of Baimyrza auliye, is considered to be a place of worship for the residents of Torgay region. It is believed that the sick people, having spent the night at the foot of the mausoleum, will recover soon.

Қоянақ әулие Жолшарақызының кесенесі

Нысанның орналасқан жері: Наурызым ауданы, Шолақсай ауылынан 20 шақырым жерде.

Қоянақ әулие туралы халық арасында аңыздар көп. Әкесі Жолшара, атасы Тастемір де атағы жер жарған әз әулие атанған жандар. Бұл айрықша қасиет әкесі Жолшара әулиеден дарыған. Әулие туралы аңыздардың бірінде Қоянақ Жолшарақызы өзінің жігітіне жол тауып келуіне көмектескен екен: «Бисары өзінің жолдастарымен қалыңдықтың ауылына, яғни оны алып келуге

шыққанда олар жолда адасады. Ұзақ жол жүріп адасқандарға үлкен тас кездеседі, олар тастың жанындағы ас қойылған дастарқанды көреді. Әбден қажыған жолаушылар жайылған дастархандағы асты тоя жеп болғанда дастархан жоқ болып кетеді. Сол мезетте тастың арғы жағынан ауыл көрінеді».

Қоянақ әже Жолшарақызы ел анасы болып, бауырынан рулы ел өрбіген, өсіп өнген, асқарлы әулеттің мейірбан да қамқор әжесі ретінде де халық ілтипатына ие болған. Текті ата, ару ананың бүгінгі көзі тірі ұрпақтары әже рухын қастерлеп, оның басына құлпытас тұрғызып, жерленген жерінің жанына кесене орнатып, азаматқа тән өнегелі де жан сүйсінерлік өрелі ісімен ерекшеленді. Бұл кесенеге дертіне дауа, науқасына шипа тілеп, зарығып барған талайлар дерттерінен айығады.

Мавзолей Қоянақ әулие Жолшарақызы

Местонахождение объекта: Наурзумский район, в 20 километрах от села Шолақсай.

Про Қоянақ әулие в народе ходит множество легенд. Ее отец Жолшара и дед Тастемір были также святыми людьми и умели предсказывать судьбоносные события. И этот дар передан Қоянақ әулие от отца. По народным преданиям Қоянақ әулие могла управлять силами природы, разгонять тучи, унять разыгравшуюся метель. В одной из легенд говорится о том, как Қоянақ Жолшарақызы помогла своему жениху Бисары найти к ней дорогу: «Когда Бисары вместе с друзьями отправился в аул невесты, чтобы забрать ее, по дороге они заблудились. Долго блуждали они по степи и вдруг увидели большой камень, возле которого была расстелена скатерть с едой. Когда путники насытились, скатерть исчезла на глазах, а за камнем явно виднелась дорога к аулу».

С давних времен считается, что Коянак аулие защищает местных жителей, приносит благосостояние и процветание своему краю. Потомки Коянак аулие построили рядом с ее захоронением красивый мавзолей. Он считается святым местом, имеющим целебную силу. Многочисленные паломники верят, что молебен у мавзолея поможет им справиться с болезнями, трудностями и принесёт удачу.

Жерленген

ж **Mausoleum Koyanak auliye Zholsharakyzy**

Locality: 20 km off Sholaksay village of Naurzum region

People composed many legends about Koyanak auliye. Her father Zholshara and grandfather Tastemir were also known as holy men and were able to predict fateful events. Koyanak auliye inherited this gift from her father. According to folk legends, Koyanak auliye could manipulate the forces of nature, disperse the clouds, and calm down the snowstorm. According to one of the legends Koyanak

Zholsharakyzy helped her fiancé Bisara to find a way to her: “When Bisara along with his friends went to bride’s aul to pick her up, they got lost on the way. For a long time, they were wandering across the steppe and suddenly saw a large stone with a tablecloth spread with food. When the travelers ate enough, the tablecloth disappeared and the road to aul was clearly visible behind the stone”.

Since ancient times, it is believed that Koyanak auliye protects local residents, brings wealth and prosperity to the native land. The descendants of Koyanak auliye built a beautiful mausoleum next to her burial place. It is considered a holy place with healing powers. Most of the pilgrims believe that a prayer service near the mausoleum will help them to cope with illnesses and difficulties and bring good luck.

Түркібай әулие Ақанұлы жерленген жері

Нысан мерзімі: XIX ғасыр.

Нысанның орналасқан жері: Наурызым ауданы, Қарамендіден Өлеңді ауылына қарай баратын тасжолдың бойында.

Түркібай әулие (1759-1832) дүйім елге танымал әулие болды, емшілік қасиет әкесі Ақаннан дарыған. Бір күні Ақанның үйіне Жолшара Әулие ат басын бұрып келген екен. Дастарқан басында отырғанда үй иесі балаларын нағашысына сынатып алуға шешім қабылдайды. Екінші бала - жеті жасар Түркебайды алып келгенде, - Өн бойында тұнып тұрған қасиет бар екен, аты алты алашқа тарайды. Уақыт өте келе, бала өзгеріске ұшырайды, сақ болындар! -

деп Жолшара әулие атына қонып, жолға аттаныпты. Түркебай атамыз қатты ауырып жатқанда, түсіне ақ киімді кісі келіп, мүсіркей қарап, басынан сипап, байланған аяқ-қолын босатқан екен. Көзін ашып атып тұрғанда, өз әулие Жолшара ғайып болады. Атамыздың бой басы жазылып, ауруынан айығады. Алланың берген қасиетімен адам баласына ем жасай бастайды. Аңыз бойынша, қайтыс болар алдында Түркебай ата «Менің күшім 200 жыл сақталады» деген екен. Әулие Түркебай ата бейітінің басына барған әрбір адам дініне қарамастан жол бойындағы белгі тастардың немесе бейіт басындағы тастардың астына садақа қойып, құран бағыштап, тілек тілейді. 2017 жылы әулие жерленген жердің жанында зиярат жасауға келгендерге арналған жаңа үй салынды.

Место захоронения Тюркебая аулие Аканулы

Датировка объекта: XIX век.

Местонахождение объекта: Наурзумский район, на трассе от села Караменды к селу Уленды.

Тюркебай аулие (1759-1832) был известным на всю округу святым, особый дар целителя он перенял по наследству от своего отца Акана. Как-то раз его дядя Жолшара аулие завернул поводья своего коня в сторону аула Акана, чтобы провести свою сестру Уки. Ее супруг Акан, сидя за дастарханом со своим шурином, подозревал своих сыновей, желая узнать их будущее. Погладив по голове семилетнего Тюркебая, Жолшара сказал, что со временем с мальчиком будут происходить перемены, он будет наделен особым даром, имя его будет известно всему казахскому народу. Когда Тюркебай сильно захворал, ему приснился мужчина в белом одеянии. Он с сочувствием смотрел на мальчика, погладил его по голове и развязал ему руки и ноги. Внезапно образ исчез, а Тюркебай очнулся совершенно здоровым. С этих пор, наделенный уникальными способностями Тюркебай стал лечить людей.

Согласно легендам, перед смертью Тюркебай аулие сказал, что его сила сохранится еще 200 лет. Поэтому каждый пришедший к могиле, независимо от вероисповедания, может положить камень к знаку у дороги либо к могиле святого, попросив его о помощи. В 2017 году рядом с захоронением Тюркебая аулие был построен новый дом для паломников.

Burial place of Tyurkebay auliye Akanuly

Object dating: XIX century.

Locality: On a highway of Karamendy regional center to Ulendy village of Naurzum region.

Tyurkybay auliye (1759-1832) was a saint for everyone to hear, he inherited a special healer's gift from his father Akan. Once, his uncle Zholshara auliye turned the reins of his horse towards Akan's aul to visit his sister Uki. Her husband Akan, sitting at the table with his brother-in-law, called his sons, longing to know their future. Having stroked the head of a seven-year-old Tyurkebay, Zholshara said that over a time, the boy would be undergone to changes, he would be endowed with a special gift, his name would be known to all Kazakh people. When Tyurkeby fell seriously ill, he dreamed of a man dressed in a white cloth. He looked at the boy with sympathy, stroked his head and untied his hands and feet. Suddenly, the image of Saint Zholshara disappeared, and Tyurkebay waked up completely recovered. Henceforth, Tyurkebay endowed with unique abilities, started healing people.

According to the legends, before his death, Tyurkebay auliye said that his strength would remain for another 200 years. Therefore, everyone who comes to the grave, regardless of religion, can put a stone to a sign on the road or to the tomb of the Saint, asking him for help. In 2017, a new house for pilgrims was built next to the grave of Tyurkebay auliye.

Сатыбалды ишан Ғабдоллаұлы кесенесі

Нысан мерзімі: XIX ғасыр.

Нысанның орналасқан жері: Амангелді ауданы, Амангелді ауылы.

Сатыбалды ишан (1826-1898) барша ғұмырын дінді насихаттауға арнаған ғұлама адам болған. Он төрт жыл табанды оқып, құранды жетік меңгеріп, Орта Азия мұсылман кеңесінің алдында емтиханды үздік тапсырып, «Ишан» атағын алған. Біраз

уақыттан кейін Меккеге қажылыққа барып үлкен беделге ие болады. Дін жолындағы ғұламалығы барша өңірге, оның ішінде өзінің Торғай өлкесіне де жетеді. Ол елді имандылыққа бастайды, мешіт, медресе салдырып жастарды ислам дініне тәрбиелейді. Өмірден өткеннен кейін оны қасиетті жан деп санайды. 1899 жылы оның үлкен ұлы Мырза ишан үлкен кесене орнатты. Халықта оның тылсым қабілеттілігі туралы көп аңыздар сақталған. Бір аңыз бойынша кесене тұрған жерде бұрын улы жыландар құжынаған жылан аңғары болған. Бірақ Сатыбалды ишан дұға қылып осы жерді улы мекендеушілерден

тазартқан. Барлық өңірден адамдар 100-ден астам жылдан бері Әулие Ғабдоллаұлы Сатыбалды ишанның зиратына тағзым етеді. Кесенеде Сатыбалды ишанның ұлы Файзолла және жақын досы Омар Қалпе жерленген.

Мавзолей Сатыбалды ишана Ғабдоллаұлы

Датировка объекта: XIX век.

Местонахождение объекта: Амангельдинский район, село Амангельды.

Сатыбалды ишан (1826-1898) был одним из просвещенных богословов своего времени. Учебе он посвятил четырнадцать лет и, выдержав экзамен перед членами Азиатского мусульманского совета, единогласным решением был удостоен почетного звания ишана. Затем совершает хадж в Мекку. К этому времени он уже становится известной личностью, и слава о нем доходит до родных земель – в торгайскую степь. Он учил своих земляков не только основам ислама, но и многим житейским мудростям, которые постиг за долгие годы странствий и жизни на чужбине. После смерти Сатыбалды ишана стали считать святым человеком.

В 1899 году его старший сын Мырза ишан построил величественный мавзолей. В народе сохранилось много историй о сверхъестественных способностях Сатыбалды ишана. По одной из легенд, на том месте, где сейчас стоит мавзолей, раньше находилась змеиная долина, которая буквально кишела гадюками. Но, Сатыбалды ишан с помощью молитв смог очистить это место от ядовитых обитателей. Поклониться могиле святого Сатыбалды ишана Ғабдоллаұлы, попросить его об исцелении более 100 лет шли и продолжают идти люди со всей округи. В мавзолее захоронены также сын Сатыбалды ишана Файзолла и близкий друг Омар Қалпе.

Satybaldy Ishan Gabdollauly Mausoleum

Object dating: XIX century

Locality: Amangeldy village of Amangeldy region.

Satybaldy Ishan (1826-1898) was one of the enlightened theologians of his time. He devoted fourteen years to his studies and, having passed the exam before the members of the Asian Muslim Council, was unanimously awarded the honorary title of Ishan. Afterwards, he made a hajj to Mecca. By that time, he had already become a renowned man, and his fame reached his native lands - Torgay steppes. He taught his fellow countrymen both the basics of Islam, and worldly wisdom, that he had learned during his long years of wandering and living in a foreign land. After the death of Satybaldy Ishan was consecrated to be the Saint.

In 1899, his eldest son Myrza Ishan built a magnificent Mausoleum. People have preserved many stories about the supernatural abilities of Satybaldy Ishan. According to one of the legends, the place where the mausoleum has been erected, used to be a snake valley teeming with vipers. However, Satybaldy Ishan, cleared this place of poisonous inhabitants by saying prayers. For the last 100 years people from all around come to visit the grave of St. Satybaldy Ishan Gabdollauly, to bow and to ask of

healing. Son of Satybaldy Ishan Fayzolla and his closest friend Omar Calpe have been also buried in the Mausoleum.

Ақмешіт

Нысан мерзімі: 1893 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Қостанай қаласы, Әл-Фараби даңғылы, 44.

Мұсылмандар мешітінің ғимараты ХІХ ғасырдың соңындағы Қостанай қаласындағы діни сәулет ескерткіші болып табылады. Мешіт жергілікті қазақтар, татар және башқұрт көпестерінің бастамасымен бой көтерген. Жаңа мешітке негізгі қаржы бөлуші белгілі көпес, Троицкідегі «Ағайынды

Яушевтер» сауда үйінің өкілі Абдували Яушев, Арақарағай болысының бастығы Мінайдар Қылышбаев, қажы Есентай болды. Өрнегін жасап, әшекейлеу үшін Санкт-Петербургтен шеберлер шақырылған.

Биіктігі 6 метр болатын мешіт ғимараты екі қабатқа бөлінген. Киіз төселген төменгі қабатта - кедей мұсылмандар, қабырғалары мен едені бар және кілем төселген жоғарғы қабатта жергілікті ақсүйектер намаз оқыған. 1920-шы жылдардың аяғында мешіт жабылды. Кеңес үкіметі кезінде ғимаратта клуб, эвакуопункт, жас көрермендер кинотеатры, облыстық филармонияның концерт залы орналасты. 1991 жылдан 2016 жылға дейін бұл ғимарат мешіт ретінде пайдаланылды.

2019 жылдың қыркүйек айынан 2020 жылдың мамыр айына дейін «Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру аясында мешіт ғимаратында ғылыми-қалпына келтіру жұмыстары жүргізілді. Еліміздің танымал сәулетшілері мұрағаттарды алдын ала зерттеп, ғимаратты жөндеу барысында оның бастапқы келбетін қалпына келтіру үшін мешіт фотосуреттері мен құрылыс сызбаларын іздестіріп, Орынбор мен Уфаға барды. Қалпына келтіргеннен кейін Ақмешіттің әсем де зәулім ғимараты қала тұрғындарының көз жауын алып, Қостанайдың басты көрікті жерлерінің қатарынан орын алды.

Акмечеть

Датировка объекта: 1893 год.

Местонахождение объекта: город Костанай, проспект Аль-Фараби,44.

Ярким памятником культовой архитектуры города Костаная конца ХІХ века является здание мусульманской мечети. Инициаторами строительства мечети стали местные казахи, татарские и башкирские купцы, в большом

количестве проживающие в городе. Основные средства на новую мечеть передали: известный татарский купец и благотворитель, представитель Троицкого торгового дома «Братья Яушевы» Абдулвали Яушев, волостной управитель Аракарагайской волости Минайдар Клычбаев, ходжа Есентай. Для создания орнамента, декора приглашали мастеров из Санкт-Петербурга.

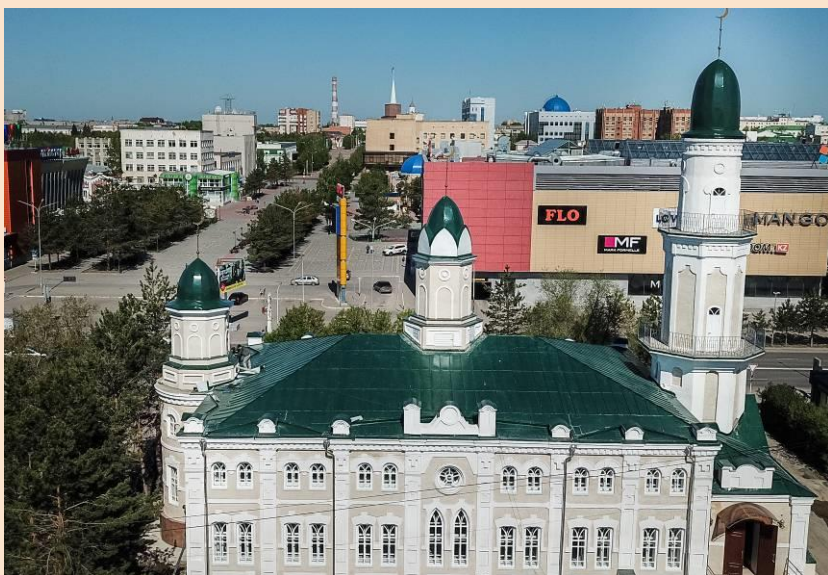
Здание мечети 6-метровой высоты делилось на два яруса. В нижнем ярусе, устланном войлоком молились небогатые мусульмане, в верхнем со стенами и полом, убранными роскошными коврами - местная знать. Первоначальный вид здания не сохранился, так как в конце 1920-х годов мечеть была закрыта. В годы советской власти в здании последовательно располагался клуб, эвакуопункт, кинотеатр юного зрителя, концертный зал областной филармонии. С 1991 по 2016 годы в этом здании вновь располагалась мечеть.

С сентября 2019 по май 2020 года в рамках реализации программы «Рухани жаңғыру» в здании мечети проведены научно-реставрационные работы. Известные архитекторы страны предварительно изучали архивы, выезжали в Оренбург и Уфу для поиска фотографий мечети и схем строительства, чтобы при реставрации максимально восстановить первоначальный облик здания. После реставрации изящное и уникальное здание Акмечети вновь радует взгляды горожан и по праву входит в список главных достопримечательностей Костаная.

Akmechet

Object dating: the year of 1893.

Locality: 44, Al-Farabi Avenue, the city of Kostanay.

A striking monument of the hieratic architecture of the city of Kostanay at the end of the 19th century is the building of a Muslim mosque. The construction of the mosque was initiated by local Kazakhs, Tatar and Bashkir merchants, who lived in large communities in the city. The funds for the new mosque were transferred by the famous Tatar merchant and philanthropist,

the representative of the Trinity trading house "Brothers Yaushev" Abdulvaley Akhmedkhanovich Yaushev, the volost governor of the Arakaragay volost Minaydar Klychbayev, Khoja Yessentay. The artists from St. Petersburg were invited to develop an ornament and decoration details.

The building of the mosque 6 meters high was divided into two floors. Poor Muslims prayed in the lower floor covered with felt, the local nobility - in the upper one with walls and floor, decorated with luxurious carpets. The original appearance of the building was not preserved, since the mosque was closed in the late 1920s. In the

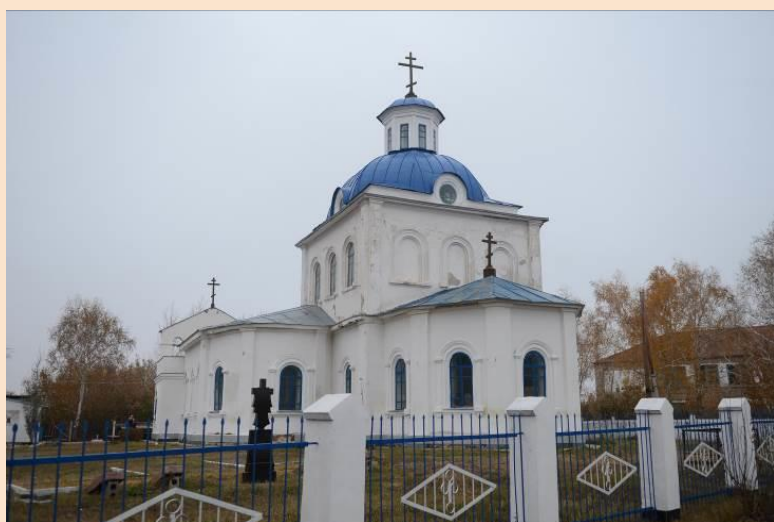
age of the Soviet power, the building consistently functioned as a club, an evacuation center, a young spectator's cinema, a concert hall of the regional philharmonic society. Since 1991 to 2016, the building was restored to be the mosque. Currently the mosque is under reconstruction.

From September 2019 to may 2020, as part of the "Ruhani zhangyru" program, scientific and restoration works were carried out in the mosque building. Famous architects of the country previously studied the archives, went to Orenburg and Ufa to search for photos of the mosque and construction schemes, in order to restore the original appearance of the building as much as possible during the restoration. After restoration, the elegant and unique building of Akmechet again pleases the eyes of citizens and is rightfully included in the list of the main attractions of Kostanay.

Әулие Никольский шіркеуі

Нысан мерзімі: 1799 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Ұзынкөл ауданы, Пресногорьков ауылы.

Қостанай облысының аумағында сақталған ең көне ғибадатханалардың бірі. Үлкен шіркеу шойтас пен күйдірілген кірпіштен 1799 жылы жергілікті тұрғындардың қайырымдылығына салынды. Құрылыс кезінде жұмыртқа ақуызы мен алебастр қосылған ерекше қоспаны пайдаланған. Тас шіркеу Әулие Николай Чудотворец пен Қазан Құдай Анаға арналып ағаш дуалмен

қоршалған жазғы және қысқы екі бөліктен тұрады. Шіркеу қабырғасының жанында 1835 жылы облысты аралап жүргенде кенет қайтыс болған генерал-лейтенант Василий Иванович де Сент-Лоранның зираты орналасқан. 1935 жылы шіркеу жабылып, астық сақтайтын қоймаға айналды. 2005 жылдан бастап шіркеу қайта қалпына келтірілді. 1940-шы жылдары МТС құру үшін шіркеу мұнарасын бұзды. Шіркеудің оңтүстік жағынан жалғастыра клуб сахнасы ретінде құрылыс салынды. Шіркеудің екінші қабатына еден төселіп, кітапхана жасалды. 1957 жылдан 1983 жылға дейін шіркеу өрт сөндіру бөлімі ретінде пайдаланылды. 1991 жылдан бастап ғибадатхана орыс православие шіркеуіне берілді. 2005 жылдың жазында діндарлардың қайырымдылығымен шіркеуді қайта қалпына келтіру жұмыстары басталды.

Свято-Никольская церковь

Датировка объекта: 1799 год.

Местонахождение объекта: Узункольский район, село Пресногорьковка.

Свято-Никольская церковь - самый старинный православный храм на территории Костанайской области. Громадная церковь из бутового камня и обожженного кирпича была построена в 1799 году на пожертвования местных жителей. При строительстве для крепости стен использовали особый раствор с добавлением яичного белка и алебаstra. Церковь по архивным данным «имела два придела - во имя святого Николая Чудотворца и во имя иконы Казанской Божьей Матери, летний и зимний, обнесена деревянным забором». На кладбище у стен церкви находится могила начальника Омского областного управления, генерал-лейтенанта Василия Ивановича де Сент-Лорана, скоропостижно умершего в 1835 году при объезде области.

В 1935 году храм был закрыт и превращен в склад для хранения зерна. В 1940-е годы была разрушена колокольня для строительства МТС. С южной стороны храма была сделана пристройка для сцены клуба. На втором этаже храма настелили пол, сделали библиотеку. С 1957 года по 1983 год церковь использовалась как пожарная часть. В 1991 году храм передан русской православной церкви. С 2005 года началось восстановление Свято-Никольской церкви на пожертвования верующих.

St. Nicholas Church

Object dating: the year of 1799.

Locality: Presnogorkovka village of Uzunkol region.

St. Nicholas Church is the oldest Orthodox church on the territory of Kostanay region. The huge church made of the rubble stone and burnt brick was built in 1799 on donations contributed by the local residents. Building the walls of the fortress the constructors used a special solution with the addition of an egg white and alabaster. According to archival data, the church “had two chapels summer and winter — in the name of St. Nicholas the Wonderworker and Kazan Mother of God, surrounded by a wooden fence.” The grave of the Head of Omsk Regional Administration, Lieutenant General Vassiliy Ivanovich de Saint-Laurent, who died suddenly in 1835 while driving around the region is placed on the cemetery near the church walls.

In 1935, the temple was closed and turned into a warehouse for storing grain. In the 1940s, the bell tower was destroyed to construct Machine and Tractor Depot. The south side of the temple was extended for the club scene. The second floor of the temple was laid by the floor and functioned as the library. The church was used as a fire department in 1957-1983. In 1991, the church was transferred to the Russian

Orthodox Church. Since 2005, St. Nicholas Church is being restored on donations contributed by the believers.

Батыр Мандай Байдәулетұлының жерленген жері

Нысан мерзімі: XIX ғасыр.

Нысанның орналасқан жері: Мендіқара ауданы, Алқау ауылы.

Мандай батыр екі иығына екі адам мінердей қапсағай денелі, қарулы, екі алақаны қос күректей жалпақ жан болған. Ол салт жүруді, қоян-қолтық ұрыста қаруды шебер меңгере білген. Мандай батыр дарынды қолбасшы, жоңғар

шапқыншылығына қарсы тұрған ержүрек батыр ретінде халық жадында қалған. Абылай ханның туы астында Мандай әскері барлық ірі шайқастарға қатысып, біршама уақыт Абылай ханның жеке жасағына басшылық еткен. Өмірінің соңына дейін туған жерін қалмақтар мен башқұрттардың шабуылынан қорғаған. Мандайдың бекеттері Тоғызак, Шадықсай, Екеншілік, Былғашы, Талды, Қайрақ ауылдарында тұрған, ал оның ордасы Мандай ауылында орналасқан. Аңыздар бойынша, батыр өмірден өтерден үш-төрт жыл бұрын жас буын «Осы батырды сынайық» деп батырдың он екі қанат киіз үйінің есігін қыл арқанмен шандып, дауылпаз қағып: «Жау, жау шапты!» деп аттан салады. Есікті он шақты жігіт итеріп тұрыпты. Сонда батыр атып тұрып, есікті етігімен бір тепкенде есік бытшыт ұшып кетеді де, әлгі жігіттер қалпақтай түседі. Батыр атына мініп «Жау қайда?» десе, жігіттер тым-тырақай қаша жөнеліпті. Батыр қуып жүріп сыбағаларын берген екен», - дейді. Батыр 93 жасқа қараған шағында дүние салған және ұзын-қыпшақтар зиратында жерленген.

Место захоронения батыра Мандая Байдаулетулы

Датировка объекта: XIX век.

Местонахождение объекта: Мендыкаринский район, село Алқау.

Мандай батыр был очень крупного телосложения, широкоплечий, обладал огромной физической силой, в совершенстве владел верховой ездой, оружием, искусством рукопашного боя. В народной памяти Мандай батыр остался как талантливый полководец, умело противостоявший джунгарскому нашествию на родные земли. Под знаменем Абылая хана войско Мандая участвовало во всех крупнейших сражениях и походах. Некоторое время он даже возглавлял личную гвардию Абылая, затем до самой смерти охранял рубежи родной земли от набегов калмыков и башкир. Заставы Мандая стояли в аулах Тогузак, Шадықсай, Екеншилик, Былғашы, Талды, Қайрақ, а его ставка находилась в ауле Мандай.

Согласно легендам, однажды молодежь решила подшутить над пожилым Мандай батыром и проверить, хватит ли у него сил достойно встретить врага. Молодые джигиты обмотали волосяным арканом дверь юрты, в которой лежал батыр, затем подперли дверь и с криком: «Враг, враг!» - громко застучали в боевой дауылпаз. Батыр поспешно встал с места, выбил дверь и лихо вскочил на коня с криком: «Где враг?». Джигиты бросились врассыпную, Мандай батыр догнал их и наказал. Умер батыр в возрасте 93 лет и был похоронен на родовом кладбище узын-кипчаков.

Burial place of Manday Baidauletuly Batyr

Object dating: XIX century.

Locality: Alkau village of Mendykara region.

Manday Batyr was a big-bodied, broad-shouldered man, possessed an enormous physical strength, perfectly mastered horse riding, weapons, the skills of hand-to-hand combat. People remembered Manday Batyr as a talented commander, who skillfully resisted the Dzungar invasion of his native lands. Under the banner of Abylay Khan, Manday's army participated in all major battles and campaigns. He even headed the personal guard of Abylay Khan for some time, then he protected the borders of his native land from the attacks of the Kalmyks and Bashkirs up to the point of death. Manday constructed outposts in the villages of Toguzak, Shadyksay, Yekenshilik, Bylgashi, Taldy, Kayrak, and his detachment was located in Manday aul. According to the legends, one day the youth decided to play a trick on the elderly Manday Batyr and check whether he had enough strength to meet the enemy with dignity. The young horsemen wrapped the door of the yurt where Batyr was resting, with a hair lasso, then propped up the door and shouted: “Enemy, enemy!” - they loudly pounded in the battle instrument reminding drum. Batyr hurriedly got up, knocked the door down and famously jumped on his horse, shouting: “Where is the enemy?”. Horsemen rushed scattering, Manday Batyr caught up with them and punished. Batyr died at the age of 93 and was buried in the patrimonial cemetery of Uzyn-Kipchaks (cumans).

Батыр Жабағы Ипанұлы жерленген жер

Нысан мерзімі: XVIII ғасыр.

Нысанның орналасқан жері:

Бейімбет Майлин ауданы,
Журавлев ауылындағы қорымда.

Аты аңызға айналған Жабағы батыр (XVIII ғ.) қазақ халқының жоңғарларға қарсы күресінде ерлік көрсеткен. Өз халқының беделді ұлы Жабағы батыр 1722 жылы қаза тапты. Қалмақ әскері қазақ даласын басып кіргенде, Жабағы батыр халық жасағын

басқарды. Шайқас ұзаққа созылды, батырдың астындағы аты мертiгiп, аттан

құлап түскен батыр жаяу соғысты. Жебеден өлімші болып жараланған Жабағы батыр өз жауынгерлеріне оны жаудың өліктерін шұңқырға көміп, үстіне оба үйіп, төбеге өзін жерлеуді өсиет еткен. «Ата жауымыз тіріліп кетіп, қашпасын, жерлестеріме қайтадан қылышын көтермесін, үстерінен басып жатайын, елімді қорғап» - десе керек Жабағы Ипанұлы. Батыр бабаларының өсиетін ұрпақтары бұлжытпай орындаған. Жазықтағы жалғыз үлкен төбенің қолдан үйілгеніне күмән келтіру қиын. Жабағы батыр зираты шынында да қарауыл төбеге ұқсайды, биік төбеден туған жеріне қарап, қорғап жатқандай. Жабағы батыр бейітінен алыс емес жерде, жыраның жанында бұлақ ағып жатыр. Тұрғындардың айтуынша, бұлақтың суы қасиетті және оны ішкен адам дертінен сауығып, өзін сергек сезінеді екен. Адамдар осы жерге жиі келеді, Жабағы батырдың аруағына құран бағыштап, дертінен сауығады.

Место захоронения батыра Жабагы Ипанулы

Датировка объекта: XVIII век.

Местонахождение объекта: район Беимбета Майлина, на кладбище села Журавлевка.

Жабагы батыр - потомок легендарного Кобланды батыра, участвовал в борьбе казахского народа против джунгар. Погиб Жабагы батыр в 1722 году, как достойный сын своего народа. Когда калмыцкое войско вторглось в казахскую степь, Жабагы батыр возглавил народное ополчение. Долго длилось сражение, в бою враги убили коня батыра, он продолжал яростно сражаться пешим. Смертельно раненый Жабагы батыр завещал своим воинам: похоронить его на вершине кургана, насыпанного над ямой с телами погибших врагов. «Чтобы враги не ожили, не разбежались, не подняли вновь свои сабли против земляков, - сказал Жабагы Ипанулы, - буду сверху лежать, придавливая их собой и охраняя». Наказ умирающего батыра беспрекословно исполнили. Был насыпан огромный курган, такой большой, что трудно поверить в его рукотворность.

Место захоронения Жабагы батыра похоже на воинский караул, как будто глядит он с высокого холма на родную землю, оберегая её. Недалеко от могилы, внизу у оврага течёт ручей, по словам аксакалов, его вода является священной. Паломники часто приходят сюда, ночами молятся здесь, излечиваются, прославляя батыра Жабагы, его святой дух.

Burial place of Zhabagy Ipanuly Batyr

Object dating: XVIII century.

Locality: cemetery of Zhuravlyovka village of Beimbet Mailin region.

Zhabagy Batyr - a descendant of the legendary Koblandy Batyr, participated in the struggle of Kazakh people against the Dzungars. Zhabagy Batyr died in 1722, as an honorable son of his people. When the Kalmyk army invaded Kazakh steppe, Zhabagy Batyr led the people's volunteer army. The battle had been lasting for a long time. The enemies killed the Batyr's horse in the battle, but he continued to fight furiously on foot. Mortally wounded by the arrow, Zhabagy Batyr bequeathed to his soldiers to

bury him on the top of the mound, poured over the pit with the bodies of the dead enemies. “So that the enemies would not come to life, would not scatter, would not raise their sabers against the countrymen again,” said Zhabagy Ipanuly, “I will lie on the top, pressing them down and guarding”. The order of the dying Batyr was executed in full obedience. A huge mound was filled, so big that it was hard to believe that it was a man-made work. The burial place of Zhabagy Batyr looks like a military guard, as if he was looking from a high hill to his native land, protecting it. Not far from the grave, a stream flows down from the ravine, according to Aqsaqals, its water is sacred. Pilgrims often come here, pray here at nights, healing themselves and glorifying Zhabagy Batyr and his holy spirit.

Жазы би Жанұлы кесенесі

Нысан мерзімі: 2000 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Алтынсарин ауданы, Жаңасу ауылы.

Жазы Жанұлы (1790-1840) – би, Қарабалуан Алдиярұлының шөбересі. Тарихқа Ресей империясының құрметті азаматы, казак әскери старшыны деп енген. Шоқанның әкесі полковник Шыңғыс Уәлихановтың бас қолдаушысы болған. Кенесары ханның өзі Жазы бидің сөзіне тоқтаған. Сібірдің генерал-губернаторы Михаил Сперанскийдің жеке өтініші

бойынша Жазы би қазақтың ата-бабалары салып кеткен Есімхан тұсындағы шекарамен шектес қамалдың негізінде Орынбор мен Сібірдің арасындағы шекараны анықтап жүргізген. Жазы бидің Шыңғыс Уәлиханов ордасынан Омбы қаласына дейін жүргізген пошта жолының іздері қазіргі уақытқа дейін сақталған.

1820-1840 жылдары қазақ даласына жүргізілген Ресей экспедициялары Жазы бидің жол көрсетуімен жасалған. Экспедиция кезінде ол бес жүз сарбазы бар жасақты бастап жүрді. Жазы би 1840 жылға дейін көз жұмғанша туған жерінің шекарасының тұтастығы үшін күрескен. Жазы би халықтың есінде ауызша халық философиясының, тарихының, географиясының көрнекті білгірі ретінде сақталып қалды.

2000 жылы Жазы би бейітіне қызыл кірпіштен кесене тұрғызылып, ескерткіш тас орнатылды.

Мавзолей Жазы би Жанулы

Датировка объекта: 2000 год.

Местонахождение объекта: Алтынсаринский район, село Жанасу.

Жазы Жанулы (1790-1840) - бий, правнук Карабалуана Алдиярулы. Вошел в историю как почетный гражданин Российской империи, казачий войсковой

старшина Язы Янов (Жазы Жанов). Он был главным соратником полковника Чингиза Валиханова, отца Чокана. К голосу Жазы би прислушивался сам хан Кенесары Касымов. По личной просьбе генерал-губернатора Сибири Михаила Сперанского Жазы би провел границу между Оренбуржьем и Сибирью на основе древних приграничных курганов времен хана Есима, сооруженных предками казахов. До настоящего времени сохранились следы почтового тракта, проведенного Жазы би от ставки Чингиза Валиханова до Омска по кратчайшему пути.

В 1820-1840 годах ни одна значительная российская экспедиция в казахские степи не совершалась без сопровождения Жазы би. Обычно он сопровождал экспедиции во главе отряда в пятьсот сабель. До самой своей смерти в 1840 году Жазы би боролся за целостность границ родной земли. В народной памяти он остался как выдающийся знаток устной народной философии, истории и географии.

В 2000 году на могиле Жазы би был сооружен мавзолей из красного кирпича и установлен памятный камень.

Zhazy bi Zhanuly Mausoleum

Object dating: the year of 2000.

Locality: Zhanassu village of Altynsarin region.

Zhazy Zhanuly (1790-1840) – biy (Turkic title and rank, military and administrative, originally coming from the common Turkic title “leader”), great-grandson of Karabaluan Aldiyaryuly. He went down in history as an honorary citizen of the Russian Empire, a Cossack military foreman Yazy Yanov (Zhazy Zhanov). He was the main associate of Colonel Chingiz Valihanov, father of Chokan. Zhazy Bi was respected by Khan Kenessary Kassymov. By personal request of the Governor-General of Siberia, Mikhail Speransky, Zhazy bi drew the border between Orenburg and Siberia on the basis of the ancient frontier mounds during the reign of Khan Yessim, built by Kazakh ancestors. Traces of the post road, carried out by Zhazy Bi from the rate of Chingiz Valikhanov to Omsk along the shortest path, have been preserved up to date.

In the years of 1820-1840, no significant Russian expedition to Kazakh steppes was accomplished without Zhazy bi. Usually he headed the expedition leading a detachment of five hundred sabers. Till his dying day in 1840, Zhazy Bi fought for integrity of the borders of his native land. In folk memory, he remained as an outstanding expert of oral folk philosophy, history and geography.

In 2000, a red brick Mausoleum was built on the grave of Zhazy Bi as well as a memorial stone was erected.

Шоқай би Балқанұлының жерленген жері

Нысан мерзімі: XIX ғасыр.

Нысанның орналасқан жері: Алтынсарин ауданы, Шоқай ауылы.

Шоқай Балқанұлы (шамамен 1775-1858) - үш жүздің биі және белгілі шешен, Жәңгір ханның кеңесшісі болған. Обаған өзені жағасындағы Қарағайлы ауылында, қазіргі Алтынсарин ауданының аумағында туған. Арғы атасы Алдияр, одан арғын тайпасының Таз руы тараған. Шоқай би - XIX ғ. қазақ даласындағы біртуар тұлғалардың бірі. Шоқай

Балқанұлы жайында айбынды батыр, рулар араздығын шешетін би, шешендік өнерімен, әділ шешімдерімен сый-құрметке ие болған шешен - әулие ретінде ел аузында айтылып, жазылып келеді. Ол Арқа елінің көптеген атақты би-шешендерімен қатар жер дауына, ел дауына, мал дауына, жесір дауына қатысып, өзінің әділ төрелігі, шешендігімен үш жүзге аты мәлім болған. Шоқай бидің күні бұрын айтқан сөздері, болжам-жорамалдары орындалған. Халық Шоқайды әулие деп білген, оның алдына жаңа туған нәрестеге бата алу үшін және болашағына бағдар алу үшін мыңдаған шақырым жерден келетін болған. Қазақтың соңғы ханы әйгілі Кенесары Қасымұлының атын Шоқай би қойған.

1995 жылы туғанына 220 жыл толуына орай Шоқай Балқанұлының бейіті басына кесене орнатылды.

Место захоронения Шокая би Балканулы

Датировка объекта: XIX век.

Местонахождение объекта: Алтынсаринский район, село Шокай.

Шокай Балканулы (прибл. 1775-1858 гг.) – бий трех жузов, известный оратор, советник Жангира хана. Он родился в местечке Карагайлы на берегу реки Убаган, ныне территория Алтынсаринского района. Его прадедом был Алдияр, от которого берёт своё начало многочисленный род Таз из племени арғынов. В XIX веке Шокай би был известной личностью казахской степи. О нем говорили: батыр, шешен, бий, аулие Всенародную любовь и уважение он снискал благодаря своей мудрости, честности, справедливости, бесстрашному характеру и непревзойденному красноречию. Во многих спорных вопросах он умел находить справедливые решения.

Святым человеком («аулие») Шокая би считали ещё при жизни, потому что его благословения, предсказания всегда сбывались. К нему приезжали за тысячи километров, просили благословить новорожденного и дать ему имя. По легендам, Шокай Балканулы дал имя последнему казахскому хану Кенесары Касымову.

В 1995 году к 220-летию со дня рождения Шокай би на его могиле был сооружен мазар, который и поныне является местом паломничества.

Burial place of Shokay bi Balkanuly

Object dating: XIX century.

Locality: Shokay village of Altynsarin region.

Shokay Balkanuly (approximately 1775-1858) – biy of three zhuzes, a famous orator, advisor of Zhangir Khan. He was born in Karagaily on the bank of Ubagan river. This area is attributed to the territory of Altynsarin region. His great-grandfather was Aldiyar, a father of numerous Taz family line derived from Argyn genus. In the XIX century, Shokai Bi was a well-known figure of Kazakh steppe. They talked about him: Batyr, sheshen, biy, auliye. He gained national love and respect thanks to his wisdom, honesty, justice, fearless temper and unsurpassed eloquence. He managed to find fair solutions in many controversial issues. People talk and write about him: batyr, sheshen, biy, auliye.

Shokay bi was considered to be a holy man (“auliye”) even during his lifetime, because his blessings and predictions always came true. They came to him for thousand kilometers, asking to bless the newborn and give him a name. According to the legends, Shokay Balkanuly named the last Kazakh khan Kenessary Kassymov.

In 1995, by the 220th anniversary of Shokay Bi birth, a Mazar was built on his grave. This Mazar still remains a place of pilgrimage.

Қобызшы Тілеп Аспантайұлының жерленген жері

Нысан мерзімі: XIX ғасыр.

Нысанның орналасқан жері: Жангелдин ауданы, Ахмет Байтұрсынұлы ауылынан оңтүстік-шығысқа қарай 65 шақырым жерде.

Тілеп Аспантайұлы (1757-1820) Торғайдың маңайында дүниеге келген. 13 жасынан қобыз тарта бастайды. Қазақтың музыка өнеріне зор үлес қосты. «Толғау», «Аллам жар», «Бақсы» күйлері осы күнге дейін сақталып, халықтың музыка мұрасының алтын қорына

енді. Халық арасында Тілеп Аспантайұлы емші, көріпкел ретінде де танымал болды. Адамдарды емдеген қасиетті қара қобыз ұрпақтан ұрпаққа беріліп келеді.

«Бақсы» күйі пайда болған туралы аңыз Несіпбек Айтұлының «Тілеп пен Сарықыз» поэмасында жазылып, сонымен қатар Тілеп атты жас жігіттің айрықша тағдыры туралы осы аттас драма құрылған. Бірде ел арасында жас Тілеп атақты Қойлыбай бақсымен танысып, оның қобыз үнімен халықты емдейтін тылсым күшін меңгереді. Осы қасиетті бойына сіңіруіне Қойлыбайдың қызы Сарықыз себеп болады. Сарықыз екеуінің арасындағы балалық достық махаббат сезіміне ұштасады. Олардың бақыты ұзаққа созылмады. Тілеп әкесімен алыс жолға шығып, көптеген қиындықтардан өтеді. Тілеп Қойлыбайдың шайқастардың

бірінде қаза болғанын естіп Сарықызды іздей бастайды. Өкінішке орай Сарықыз зұлымдық кесірінен қайтыс болған. Қобызына ғана сүйенген Тілеп жалғыздықтан құса болып көз жұмған. Сарықыздың бейнесі оның сиқырлы сазының үнінде мәңгі қалды.

2019 жылы Тілеп әулие Аспантайұлы жерленген жерде жаңа кесене тұрғызылды.

Место захоронения кобызши Тилепа Аспантайұлы

Датировка объекта: XIX век.

Местонахождение объекта: Джангельдинский район, в 65 километрах к юго-востоку от села Ахмета Байтұрсынұлы.

Тілеп Аспантайұлы (1757-1820) родился и жил в окрестностях Торгая. В возрасте 13 лет он начал играть на кобызе. Внес большой вклад в казахское музыкальное искусство. До нашего времени сохранились всего три кюя автора: «Толғау», «Аллам жар», «Бақсы», которые вошли в золотой фонд музыкального наследия. Тілеп Аспантайұлы был известен еще как народный целитель, ясновидящий. Священный черный кобыз, с помощью которого он лечил людей, сохранился по сей день, как родовая реликвия.

Особенная судьба Тилепа и возникновение кюя «Бақсы» легли в основу поэмы Несипбека Айтулы «Сары кыз». Однажды юный Тілеп встретил известного баксы Койлыбая, исцелявшего людей магической силой музыки кобыза. Звуки священного инструмента покорили сердце мальчика, он обучается искусству у баксы. Детская дружба Тилепа и дочери баксы Сарыкыз переросла в нежную любовь. Они были счастливы, но счастье длилось недолго. Впереди его ждало немало испытаний. Встреча влюбленных через много лет длилась недолго, так как силы тьмы убили Сарыкыз. В дальнейшем, одиночество Тилепа до самой смерти скрашивала лишь игра на кобызе. Так, образ прекрасной Сарыкыз на века остался в волшебных звуках его музыки.

В 2019 году на месте захоронения Тилепа Аспантайұлы был сооружен новый мавзолей.

Burial place of composer (kobyzshi) Tilep Aspantaiuly

Object dating: XIX century.

Locality: 65 kilometers off Karassu village of Dzhangeldy region.

Tilep Aspantaiuly (1757-1820) was born and lived in the vicinity of Torgay. At the age of 13, he began playing kobyz. He made a great contribution to the Kazakh musical art. Only three kuyis of the author have survived up to now: "Tolgau", "Allam zhar", "Baksy", which were included in the golden fund of musical heritage. Tilep Aspantaiuly was also known as a folk healer and a clairvoyant. The sacred black kobyz, the music instrument used to treat people, has been preserved to our days as a clan relic.

The distinguished fate of Tilep and the creation of "Baksy" kyui formed on the basis of the poem "Sary Kyz" by Nesipbek Aituly. One day, young Tilep met the

famous voodoo (baksy) Koilybay, who healed people with the magical power of kobyz music. The sounds of the sacred instrument conquered the boy's heart, he learned to play it at voodoo's. Tilep's child friendship with the voodoo's daughter Sarykyz grew into tender love. They were happy, but the happiness did not last long. Tilep had to face a lot of challenges in his future. The meeting of lovers many years later did not last long, as the forces of darkness killed Sarykyz. In the future, Tilep's loneliness that lasted until his death, was only brightened up by playing kobyz. Thus, the image of pretty Sarykyz remained for centuries in the magical sounds of his music.

In 2019, a new mausoleum was built at the burial site of Tilep Aspantaiuly.

Күнтимес – Шоқан Уәлихановтың туған жері

Нысанның орналасқан жері:

Сарыкөл ауданы, Күнтимес ауылы.

Күнтимес - Сарыкөл ауданының қарағайлы орманды, дала алқабындағы табиғаты көркем жер. Осы жерде Аманқарағай округінің аға сұлтаны Шыңғыс Уәлихановтың тұрағы болған. 1835 жылы оның баласы қазақтың ұлы ғалымы,

дипломат, қоғам қайраткері, ағартушы және саяхатшы Шоқан Уәлиханов дүниеге келген. Нәрестеге Мұхаммедқанафия деген араб есімі берілген. Кейінірек оның анасы еркелетіп ойлап тапқан қысқартылған Шоқан есімі оған берік бекіді. Ш. Уәлиханов әуелі Күнтиместе, кейін Құсмұрында қазақ мектебінде оқып арабша хат таниды. Дәстүр бойынша «жеті жұрттың тілін білуге» тиісті хан баласы Шығыс тілдерінен араб, парсы, шағатай тілі және Орта Азияның түркі тілдерін меңгерген. Жас күнінен тарихи өлең, жыр, аңыз, әңгімелерді қызыға тыңдап, құлақ түріп өскен. Шоқан бала жасынан ауызша және музыкалық халық шығармашылығына, сондай-ақ сурет салуға ерекше қызығушылық танытты. Табиғатынан зерек, алғыр болған.

Күнтимес ауылында күні бүгінге дейін, шамамен, Уәлихановтар отбасы тұрған еуропалық үлгідегі үйдің іргетасының қалдықтары сақталған. Сонымен бірге су ішетін және малдың су ішетін құдықтарының орны, қираған мешіттің бұрынғы тастары сақталған.

Кунтимес – место рождения Чокана Валиханова

Местонахождение объекта: Сарыкольский район, село Кунтимес.

Урочище Кунтимес является очень живописным местом с сосновым бором, поистине степным оазисом. В этой местности находилась ставка старшего султана Аманкарагайского округа Чингиса Валиханова. Здесь, в 1835 году

родился его сын - великий казахский учёный, дипломат, общественный деятель, просветитель и путешественник Чокан Валиханов. При рождении мальчику было дано арабское имя Мухаммед-Канафия. Позже придуманное его матерью ласковое сокращенное имя Чокан прочно закрепилось за ним как официальное.

В детстве Чокан учился в казахской школе, открытой в Кунтимесе, где он получил начальные знания казахского, кыпшак-чагатайского, арабского и персидского языков. Ч. Валиханов с детства имел возможность общаться с известными поэтами, акынами и художниками, знакомиться с их творчеством. У Чокана с ранних лет появилась особая

любовь к устному и музыкальному народному творчеству, а также к рисованию. В селе Кунтимес до сих пор сохранились остатки фундамента дома европейского образца, в котором, предположительно, проживала семья Валиханова. Сохранились также колодцы для питьевой воды и отдельно для скота, старинные камни на месте разрушенной мечети.

Kuntimes- birthplace of Chokan Valikhanov

Locality: Kuntimes village of Sarykol region

Kuntimes area is a very picturesque plot of land surrounded by pine forest, a truly steppe oasis. The headquarters of Chingis Valihanov, the senior sultan of Amankaragay district was settled down here. Here, in 1835, Chokan Valikhanov, his son was born. He is known as the great Kazakh scientist, diplomat, public figure, educator and traveler. A newborn boy was given the Arabic name Mohammed-Kanafiya. Later, the tender abbreviated name “Chokan”, invented by his mother, was firmly attached to him as an official one.

As a child, Chocan attended Kazakh school opened in Kuntimes, where he received basic knowledge of Kazakh, Kypshak-Chagatai, Arabic and Persian languages. Since childhood, C. Valikhanov had the opportunity to communicate with famous poets, akyns and artists, to get acquainted with their works. Since a young age, Chokan was especially enthusiastic in oral and musical folk art, as well as in drawing.

The ruins of foundation of a European-style house, where the family of Chocan Valihanov allegedly lived, are still preserved in the village of Kuntimes. There are also wells for drinking water and for livestock, ancient stones of a destroyed mosque.

Омар кұдығы (Ыбырай Алтынсариннің туған жері)

Нысанның орналасқан жері: Алтынсарин ауданы, Сатай ауылынан оңтүстік шығысқа қарай 5 шақырым.

Омар құдығы - Алтынсарин ауданының көрікті жерлерінің бірі. Осы өлкеде Ыбырай Алтынсариннің атасы Балғожа бидің тұрағы орналасқан.

Балғожа бидің иеліктері Қостанай қаласының, Алтынсарин ауданының (бұрын Арақарағай болысы) аумағын алып жатты. Арақарағай жері Тобылдың сол жағалауымен Қостанайдан «Сосновый бор» шипажайының аумағына дейін созылды. Байырғы атауы тек шипажайдың жанындағы «Арақарағай» орманшарында сақталған. Рудың көшіп-қонған орындары Үлкен Мезгіл, Кіші

Мезгіл, Қошанның Мезгілі деп аталған. Ұлы ағартушы-педагог Ыбырай Алтынсариннің туған жері - Омар құдығы орналасқан Қошанның Мезгілі. Осы маңайда шамамен 50-60 үй болған көрінеді.

1991 жылы сол жерге құдық және ескерткіш тақта орнатылды. Ұлы педагогтің туған жері осы күнге дейін аудан қонақтары мен тұрғындарының үлкен қызығушылығын туғызады. 2018 жылы Омар құдығы қайта қалпына келтірілді. Енді бұл қолданыстағы су көзі. Оның үстіне, аумағына абаттандыру жұмыстары жүргізіліп, жаңа жаппа, кіріс арка тұрғызылды, сонымен қатар саябаққа қоршау орнатылған.

Колодец Омара (место рождения Ибрая Алтынсарина)

Местонахождение объекта: Алтынсаринский район, в 5 километрах юго-восточнее села Сатай.

Одной из важных достопримечательностей Алтынсаринского района является колодец Омара. В этих краях располагалась стоянка Балгожи би, деда Ибрая Алтынсарина. Владения Балгожи бия, занимали территорию Костаная, Алтынсаринского района (прежде Аракарагайская волость). Исконное название сохранилось только у лесхоза «Аракарагай»

рядом с санаторием. Местность Аракарагай простиралась от Костаная до территории санатория «Сосновый бор» включительно. Места кочевки рода назывались Мезгиль Кошана, Большой, Малый Мезгиль. Выдающийся казахский педагог-просветитель Ибрая Алтынсарин родился в местечке Мезгиль Кошана, где находился и колодец Омара. Здесь располагалось предположительно 50-60 домов.

В 1991 году на этом месте установлен импровизированный колодезный сруб и памятная плита. В 2018 году состоялось торжественное открытие колодца Омара после реконструкции. Теперь это действующий источник воды. Проведено благоустройство территории, построена новая беседка, входная арка, установлено ограждение объекта.

Omar's well (birthplace of Ibray Altynsarin)

Locality: 5 km south-east to Satay village of Altynsarin region.

One of the important sights of Altynsarin region is Omar's well. It is the area of dwelling site of Balgozhi bi, grandfather of Ibray Altynsarin. Possessions of Balgozhi bi, occupied the territory of Altynsarin region of Kostanay (formerly Arakaragay volost). The original name has been preserved only by the "Arakaragay" forestry close to the sanatorium. The Arakaragay area was stretching from Kostanay to the sanatorium "Sosnovy

Bor" inclusively. Places of wandering were called Mezgil Koshan, Bolshoi and Malyi Mezgil. The outstanding Kazakh educator Ibray Altynsarin was born in the town of Mezgil Koshan, where the Omar's well was located. The town included apparently 50-60 houses.

In 1991, an offhand well-built blockhouse and a memorial plate were installed here. In 2018, the opening of renewed Omar's well was performed. Now it is a valid source of water. Landscaping was carried out, a new arbor, an entrance arch and a fence were installed.

Сарытүбек ауылы (Ахмет Байтұрсыновтың туған жері)

Нысанның орналасқан жері: Жангелдин ауданы, Ақкөл ауылына жақын тұста.

Ахмет Байтұрсынұлы 1872 жылы 5 қыркүйекте Торғай уезінің Сарытүбек ауылында дүниеге келген. Ахмет Байтұрсынов – көрнекті қоғам қайраткері, ақын, публицист, ғалым-түркітанушы және лингвист, қазақ тілі орфографиясының реформаторы, алғашқы қазақ оқулықтарын шығарушы, Алаш қозғалысының көсемдерінің бірі. Ахмет Байтұрсыновтың қазақ тарихында алар орны ерекше. Ол қазақ қоғамындағы жоғары сауатты, санаулы азаматтардың бірі болған. «Алаш орда» қозғалысының саяси жетекшісі Ахмет Байтұрсынов қазақ халқының тәуелсіздігі мен бостандығы үшін күрескен қайраткер. Қазақ халқының жеке, дербес мемлекет болуы үшін кеңес заманында қудалауға түсіп, бірнеше рет абақтыға қамалған. Апатдай азамат 1937 жылы ГУЛАГ лагерлерінің бірінде азапқа шыдамай мерт болады. Ақсақалдардың айтуы

бойынша 1926 жылы Ахмет Байтұрсынов лагерге қамалар алдында өзіне жақын, қымбат адамдардың жерленген орындарын аралаған, қорымға барып, әкесі мен бауырларының аруақтарына құран оқытқан екен.

Ақкөл ауылына жақын тұста, бұрынғы іргетасы үстіне өңделмеген кірпіш қаланып, қалпына қайта келтірілген Ахмет Байтұрсыновтың өмірге келген

үйі бар. Сонымен бірге әулеттің үлкен қорымында Ахметтің әкесі Байтұрсын, ағалары Қали және Мәшен жерленген.

Аул Сарытубек (место рождения Ахмета Байтурсынова)

Местонахождение объекта: Джангельдинский район, близ села Акколь.

Поэт, публицист, ученый-тюрколог и лингвист, общественный политический деятель, реформатор орфографии казахского языка, лидер движения «Алаш» Ахмет Байтұрсынов родился 5 сентября 1872 года в урочище Сарытубек Тургайского уезда. Он оставил яркий след в отечественной истории.

Вклад Ахмета Байтурсынова в развитие казахской литературы и письменности, в пробуждение общественно-культурного сознания казахского народа огромен. По прошествии некоторого времени, А.Байтурсынова, как и других лидеров партии «Алаш Орда», постигнет незавидная участь быть репрессированным. В 1937 году, он, не выдержав пыток и лишений, найдет свою смерть в одном из лагерей ГУЛАГА. По воспоминаниям старожилов, незадолго до того, как А.Байтұрсынов был сослан чекистами в сталинские лагеря, он посетил в 1926 году место захоронения дорогих ему людей.

Недалеко от села Акколь находится восстановленный дом, в котором родился Ахмет Байтұрсынов, а также расположен некрополь с захоронениями его отца Байтұрсына и двух братьев Кали и Машена.

Sarytubek aul (birthplace of Akhmet Baitursynov)

Locality: close to the village of Akkol of Dzhangeldy region.

Akhmet Baitursynov was born on September 5, 1872 in the Sarytubek area of Turgay region. A. Baitursynov is known to be the author of Kazakh alphabet, public political figure of the twentieth century, the leader of "Alash" movement. Akhmet Baitursynov left a bright trace in national history. He was one of the most educated people among his contemporaries. Baitursynov enjoyed enormous prestige as the leader of political movement "Alash Orda". The contribution of Akhmet Baitursynov to the development of Kazakh literature and writing, to the awakening of the social and

cultural consciousness of the Kazakh people is enormous. After a while, A. Baitursynov, like other leaders of “Alash Orda” party, suffered an unenviable fate of being repressed. In 1937, being unable to withstand the torture and deprivation, he would find his death in one of the camps of Gulag. According to the memoirs of old-timers, shortly before A. Baitursynov was exiled by the Chekists to the Stalinist camps, in

1926 he visited the burial place of his beloved but perished people.

Close to Akkol village the restored house was found where Akhmet Baitursynov had been born along with the necropolis with mortal remains of his father Baitursyn and two brothers Kali and Mashen.

Мұхамеджан Сералиннің жерленген жері

Нысан мерзімі: 1929 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Карабалық ауданы, Өрнек ауылының жанында.

Мұхамеджан Сералин (1872-1929 ж.) - XX ғасыр басындағы қазақ халқының көрнекті қоғам қайраткері, ағартушы, ақын, тұңғыш журналист, педагог. М.Сералин қазақ әдебиетіндегі тарихи шығармалар қатарына жататын «Топжарған» және «Гүлқашима» поэмаларында қоғамда басым болған ескірген әдет-ғұрыптарды бейнелеген. 1911-1915 жылдары М. Сералин

қазақ жазба әдебиетінің дамуында зор рөл атқарған «Айқап» журналын шығарды. «Айқап» журналы жабылғаннан кейін Мұхамеджан Сералин Қостанай уезі Шұбаркөл болысындағы №5 туған ауылына оралып, ағарту қызметімен айналысады. Мұғалім болып, кітапхана ашумен айналысты, Қостанай уезінің ауыл мектептеріне көмектесті. Кеңес өкіметі жылдарында түрлі басылымдарда қызмет атқарған.

1929 жылдың мамыр айында дүниеден өтті, Өрнек ауылына жақын маңда жерленген. Қабірінің басына ескерткіш орнатылған, мемориалдық тақтада Сералиннің портреті бейнеленіп, «Мұхамеджан Сералыұлы (1872-1929) ақын, қазақтың бірінші журналисі, көрнекті қоғам қайраткері» деп жазылған.

Место захоронения Мухамеджана Сералина

Датировка объекта: 1929 год.

Местонахождение объекта: Карабалыкский район, недалеко от села Урнек.

Мухамеджан Сералин (1872 - 1929 гг.) - один из видных общественных деятелей казахского народа начала XX века, поэт, просветитель, журналист, педагог. Мухамеджан Сералин впервые в казахской литературе создал сюжетные поэмы «Топжарған» и «Гульхашима», в которых осуждал господствующие в обществе патриархальные нравы. В 1911-1915 годах М. Сералин издавал первый журнал на казахском языке «Айкап», сыгравший важную роль в развитии казахской письменной литературы. После закрытия журнала Сералин уехал в родной аул № 5 Чубарской волости Кустанайского уезда и посвятил себя просветительской деятельности. Работал учителем, занимался созданием библиотеки, оказывал посильную помощь аульным школам Кустанайского уезда. В годы советской власти работал в редакциях различных печатных изданий.

Умер М. Сералин в мае 1929 года, похоронен недалеко от села Урнек. Над могилой установлен памятник, на мемориальной плите которого изображен портрет Сералина и надпись «Мұхамеджан Сералыұлы (1872-1929) ақын, қазақтың бірінші журналисі, көрнекті қоғам қайраткері».

Burial place of Mukhamedzhan Seralin

Object dating: the year of 1929.

Locality: close to Urnek village of Karabalyk region.

Mukhamedzhan Seralin (1872 – 1929) – one of the prominent public figures of Kazakh nation of the beginning of the twentieth century, a poet, an educator, a journalist and a teacher. For the first time in Kazakh literature, Mukhamedzhan Seralin created plot poems “Topzharkan” and “Gulhashima condemning harmful customs prevailing in society. In 1911-1915, M. Seralin published the first magazine “Aikap” in Kazakh, playing an important role in the development of Kazakh written literature. Once the magazine had been closed, Seralin went to his native aul No. 5 of Chubary volost of Kustanay region and devoted himself to educational activities. He worked as a teacher and involved himself in the creation of a library, provided all possible assistance to aul schools of Kustanay region. In the years of Soviet power, he worked in the editorial offices of various printing houses.

M. Seralin died in May 1929. He was buried near Urnek village. A monument is erected above the grave, the memorial plate is decorated with a portrait of Seralin and the inscription in Kazakh («Мұхамеджан Сералыұлы (1872-1929) ақын, қазақтың бірінші журналисі, көрнекті қоғам қайраткері»).

Албарбөгет (Айса бөгеті)

Нысан мерзімі: 1924-1926 жылдар.

Нысанның орналасқан жері: Жангелдин ауданы, Қабырға өзенінің алқабы.

Бөгет Қабырға өзенінің алқабында ел қамын ертеден ойлаған Торғайдың тұңғыш гидротехнигі Айса Нұрманұлының басшылығымен орнатылған. Құрылыс екі жыл бойы қол күшімен 1924 жылдан 1926 жылдар аралығында салынады. Қабырға өзенін бөгеген ұзындығы 17 шақырым болатын бөгет бір техникасыз, адамдардың таза қол күшімен салынды. Екі болыстың адамдары екі жыл бойы жаз

шыққаннан мұз қатқанша осында топырақ тасып, жұмыс істеді.

Албарбөгетке пайдаланылған бөренелерді 400 шақырымдағы Аманқарағайдан түйе керуенімен тасымалдаған. Су екпіні топырақты жырып кетпеу үшін шыбықтан шыпта тоқылып, бөгеттің жел жақ бетіне топырақ салынған қапшықтар үйілді.

Торғай халқы осы бөгеттің салынуына қатысқан 160-қа тарта адамды мәңгі естерінде сақтайды. Ел ішінде жобаның авторы әрі құрылысын жүргізуші Айса Нұрмановтың есімімен «Айса бөгеті» деп те атайды.

Албарбогет (плотина Айсы)

Датировка объекта: 1924 -1926 годы.

Местонахождение объекта: Джангельдинский район, пойма реки Кабырға.

Плотина построена в пойме реки Кабырға под руководством первого профессионального гидротехника Торгая Айсы Нурманова, заботившегося о нуждах своего народа. Строительные работы велись на протяжении двух лет с 1924 по 1926 годы вручную, без специальной техники. Общая протяженность заграждений реки Кабырға, построенных руками людей, составила 17 километров.

Два года подряд жители двух волостей работали здесь, таскали землю, начиная с весны до первых морозов. Для строительства использовали бревна, которые доставлялись на верблюдах из Аманқарағая за 400 километров от местности. Для того, чтобы порывы воды не прорвали почву, в нее вплетались циновки из прутьев, наветренную сторону плотины засыпали мешками с землей.

Трудовой подвиг 160 людей, участвовавших в строительстве Албарбогетской плотины, навсегда останется в истории и памяти жителей

Торгайского региона. В народе Албарбогет называют «плотина Айсы» по имени автора и организатора строительства Айсы Нурманова.

Albarboget (Aisa dam)

Object dating: 1924 -1926 years.

Locality: floodplain of the river Kabyrga of Dzhangeldy region.

The dam was built in the floodplain of the river Kabyrga under the leadership of the first professional hydraulic engineer of Torgay region Aisa Nurmanov, who meet the needs of his people. Construction work had been carried out for two years from 1924 to 1926 manually, without special equipment. The obstacles of the river Kabyrga, built by people, were 17 kilometers long. For two subsequent years, the residents of two volosts had been working there, hauling the land, starting from spring until the first frost stroke. Logs used in construction were delivered by camel from Amankaragay 400 kilometers far from there. To prevent gusts of water from breaking through the soil, mats of twigs were woven into it, the windward side of the dam was covered with bags of earth.

The labor feat of 160 people participated in the construction of Albarboget dam will go down in the history books and in memory of the residents of Torgay region. The people of Albarboget called the dam "Aisa dam" named after Aisa Nurmaniov, the author and organizer of the construction.

Татыр шайқасы болған жер

Нысан мерзімі: 1916 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Жангелдин ауданы, Арқалық - Торғай автомобиль жолы бойында, Тәуіш ауылынан 3 шақырым жерде.

Амангелді және Жангелдин аудандарының аралығындағы Татыр көлінің жанында 1916 жылы Амангелді Иманов сарбаздары мен жазалаушы әскердің арасында алғашқы ірі шайқас өткен. Амангелді Иманов бастаған сарбаздар Торғайдан шыққан патшаның жазалаушы әскерін осы «Татыр» көлінің жағасында қалың қамысқа жасырынып күтіп, әскер алаңсыз жақындап келгенде тұтқиылдан шабуылдап жазалаушы әскерді талқандап жеңген. Осы қанды шайқас «Татыр соғысы» деген атаумен көтеріліс тарихына енді. Көлдің жағасын қаулай өскен ну қамыстың қалыңдығы сарбаздардың күтпеген

жағдайларға торуыл жасауына, ұрыстың өз пайдаларына шешілуіне жақсы әсерін тигізді.

Бұл шайқас жайындағы хабар бүкіл қазақ даласына тарап, халық арасында Аманкелді Иманов пен 1916 жылғы шайқаста ерлік көрсеткен оның жасақшыларының мәртебесін асыра түсті. Көтерілісші қазақтар үшін бұл жеңіс тек әскери жоспарда ғана маңызды болып қойған жоқ. Оның маңызы моралды – психологиялық және әлеуметтік-саяси астарында жатыр. Татыр шайқасы халықтың көзқарасын кеңейтіп, ұлт-азаттық көтерілістердің ауқымдануына әкеліп соғып, бүкіл Қазақстанды қамтыды.

2018 жылы ескі ескерткіштің орнына кірпіштен жана құрылыс тұрғызылды. Ескерткіш айналасындағы алаң торлы металл шарбақпен қоршалған.

Место Татырского сражения

Датировка объекта: 1916 год.

Местонахождение объекта: Джангельдинский район, вдоль автотрассы Аркалык - Торгай, в 3 километрах от села Тауыш.

На озере Татыр, что находится между Амангельдинским и Джангельдинским районами, в 1916 году произошла первая крупная битва между повстанцами Амангельды Иманова и карательным отрядом. Заросшие камышом берега небольшого озера позволили повстанцам устроить засаду, нанести неожиданный удар по карателям и решить исход боя в свою пользу. Весть об этом победном сражении разнеслась по всей казахской степи и укрепила авторитет среди народных масс Амангельды Иманова и других его соратников - предводителей восстания 1916 года. Для восставших казахов эта победа важна была не только сугубо в военном плане. Ее значение стоит оценивать больше с точки зрения морально-психологического и социально - политического аспектов. Татырское сражение способствовало подъему народного самосознания и расширению национально-освободительного движения, охватившего практически весь Казахстан.

В 2018 году на месте старого обелиска было установлено новое сооружение из кирпича. Площадка вокруг обелиска огорожена металлическим решетчатым забором.

Site of Tatyrr battle

Object dating: the year of 1916.

Locality: 3 kilometers close to Tauysh village, along Arkalyk-Torgay highway of Dzhangeldy region.

The lake Tatyrr, which is located between Amangeldy and Dzhangeldy regions was the scene of the first major battle that took place between the rebels Amangeldy Imanov and the punitive detachment in 1916. The shores of a small lake overgrown with reeds allowed the rebels to set up an ambush, deliver an unexpected blow to the punishers and decide the outcome of the battle in their favor. The news of this victorious battle spread throughout Kazakh steppe and strengthened the authority among the masses of the people of Amangeldy Imanov and his comrades - the leaders

of the rebellion of 1916. This victory was of vital importance for the rebelled Kazakhs not only in military terms. It was the most valuable in terms of moral, psychological and socio-political issues. Tatyrbattle enhanced the improvement of national self-awareness and expansion of the national liberation movement, covered the territory practically of the whole of Kazakhstan.

In 2018, a new brick structure was installed on the site of an old obelisk. The area around the obelisk is closed off by a metal lattice fence.

Аспантай абыз әулие Қалдарұлы жерленген жері

Нысан мерзімі: XVIII ғасыр.

Нысанның орналасқан жері: Ұзынкөл ауданы, Фёдоров ауылынан 4,5 шақырым жерде.

Аспантай әулие қыпшақ тайпасының күрлеуіт руынан шыққан тарихи және діни тұлға екендігі де баршаға мәлім. Балалық шағы Бұхарада өтеді, әкесі Қалдардың туған ағасы Нияз әмірдің отбасында тәрбие алады. Бұхар медресесінде, жер асты мектебіне оқығанда емшілік-тәуіптік қасиеті қонған. Аспантай көптеген күрлеуіт руымен бірге қазақ

даласына оралып, Есіл өзенінің жағасында Қараөткел жерінде тұрған.

Әулиені құрмет тұтқан, оның аруағына сиынған жамағат күні бүгінге дейін оның басына түнеп, жаратқаннан тілек тілейді. Аспантай әулиенің жерленген жерімен байланысты аңыздар ұрпақтан ұрпаққа жетіп мәңгі халық жадында қалды.

Место захоронения Аспантая абыз аулие Калдарулы

Датировка объекта: XVIII век.

Местонахождение объекта: Узункольский район, в 4,5 километрах от села Фёдоровка.

Аспантай Калдарулы – выходец из рода курлеут племени кипчаков, еще при жизни был хорошо известен в народе как святой человек. Детские годы провел в Бухаре, воспитывался в семье эмира Нияза – брата отца Калдара. Обучался в медресе, в подземной школе, где у него и открылся дар исцеления. Вместе с многочисленным родом курлеутов Аспантай вернулся в казахские степи, проживал на берегу реки Есиль в местности Караоткель.

По преданиям, к святому люди шли со всех аулов в надежде излечиться от своих недугов и стремились получить его благословение. Сила Аспантая аулие навсегда осталась в народной памяти, с местом его захоронения связаны

различные легенды об исцелении людей, которые передаются из поколения в поколение.

Burial Place of Aspantay abyz auliye Kaldaruly

Object dating: XVIII century.

Locality: Uzunkol region, 4,5 kilometers away from Fyodorov village.

Aspantay Kaldaruly was a native of Kurlaut tribe of the Kipchaks. During his lifetime he was famous among the people as a holy man. As a child he lived in Bukhara and he was brought up in the family of Emir Niyaz - brother of his father Kaldar. He was educated in a madrasah, in the underground school, when he revealed a gift of healing. Aspantay returned to Kazakh steppes accompanied by the large family of Kurlauts. He lived on the banks of Yessil River of Karaotkel region.

According to the legend, people from all over the steppes worshipped the Holy man, hopeful of being recovered from their diseases and sought to receive his blessing. The stories about the powers of Aspantay auliye have been still kept in people's mind. Various legends narrating of healing people on his burial place are still passed down across the generations.

Қостам кесенесі (Айқожа, Байқожа)

Нысан мерзімі: XIX ғасырдың соңы.

Нысанның орналасқан жері: Арқалық қаласы, Қайыңды ауылынан оңтүстікке қарай 15 шақырым жерде.

Қостам – күмбезі аспанға бағытталған егіз сынды екі кесене ағайынды Байқожа мен Айқожалардың құрметіне тұрғызылған. «Қостам» атауының өзі, «жұпталған» немесе «қосарланған» мағынасын білдіріп, сол жерде жерленген ағайындылар тағдырларының ұқсастығын дәлелдейді. Ағайынды Айқожа мен Байқожа халықты бірлікке шақырған қазақ

даласының көрнекті тұлғалары, құрметке лайық адал билер болған.

Екі ғимаратта Орталық Қазақстанның дәстүрлі сәулет үлгісінде жасалған. Кесенесі – портал-күмбезді шаршы пішінді ғимарат. Құрылыс шикі кірпіштен қаланып, іші мен сырты күйдірілген кірпішпен қапталған. Қасбеті сәнді тақталармен безендірілген.

Мавзолей Костам (Айқожи, Байқожи)

Датировка объекта: конец XIX века.

Местонахождение объекта: город Арқалық, в 15 километрах к югу от села Қайыңды.

Костам – два мавзолея, словно близнецы, устремленные куполами ввысь, были построены в честь двух братьев Айкожи и Байкожи. «Қостам» в переводе с казахского означает «двойной мавзолей», что говорит о схожести судеб тех, кто здесь захоронен. Братья Айкожа и Байкожа были видными деятелями в казахской степи, уважаемыми и справедливыми биями, призывавшими народ к единству.

Оба мавзолея выполнены в традиционном стиле архитектуры Центрального Казахстана. Представляют собой портално-купольные, в плане квадратные сооружения. Здания сырцовые, облицованные жжёным кирпичом на глиняном растворе. Фасады декорированы орнаментальными плитками.

Kostam Mausoleum (Aikozha, Baikozha)

Object dating: the end of XIX century.

Locality: the city of Arkalyk, 15 kilometers south of Kayindy village.

Kostam has the form of two mausoleums, like twins, with their domes up, erected in honor of two brothers Aikozha and Baikozha. "Kostam" as translated from Kazakh means "double mausoleum". It indicates the similarity of the fate of those who had been buried here. The brothers Aikozha and Baikozha were notable figures of Kazakh steppe, respected and fair biys, calling up to people's unity.

Both mausoleums have been constructed in traditional architectural style of Central Kazakhstan. They are portal-domed, in terms of square structures. Raw buildings, coated with burnt brick on clay mortar. Facades decorated with ornamental tiles.

Құлымбет әулие Тәтібекұлы кесенесі

Нысан мерзімі: XX ғасырдың басы.

Нысанның орналасқан жері: Арқалық қаласы, Қайыңды ауылынан оңтүстікке қарай 7 шақырым жерде.

келеді.

Кесене портал-күмбезді, шаршы пішінді құрылыс болып табылады, Орталық Қазақстан сәулетінің дәстүрлі үлгісімен жасалған.

Құлымбет Тәтібекұлы (1840-1913) көзі тірісінде әулие атанған, көріпкелдік қасиетімен адамдардың дертіне ем тауып емдеп, сол үшін де ел арасында атақ-абыройға ие болған. Оның атақ-даңқы туған жерінен тыс жерлерге де таралды. Қазіргі күнге дейін, осы қасиетті адамның жерленген орнына көптеген науқастар ауруына шипа іздеп

Мавзолей Кулымбета аулие Татыбекулы

Датировка объекта: начало XX века.

Местонахождение объекта: город Аркалык, в 7 километрах к югу от села Кайынды.

Мавзолей представляет собой портално-купольное сооружение подквадратной формы, выполнено в традиционном стиле архитектуры Центрального Казахстана.

Кулымбет Татыбекулы (1840-1913) – святой, обладал даром предвидения и врачевания, за что и заслужил почет и уважение народа. Его слава простиралась далеко за пределы родного края. До сих пор к месту захоронения Кулымбета аулие

устремляется немало больных и страждущих в надежде избавиться от хвори.

Mausoleum of Kulymbet auliye Tatybekuly

Object dating: the beginning of XX century.

Locality: the city of Arkalyk, within 7 kilometers south of Kayindy village.

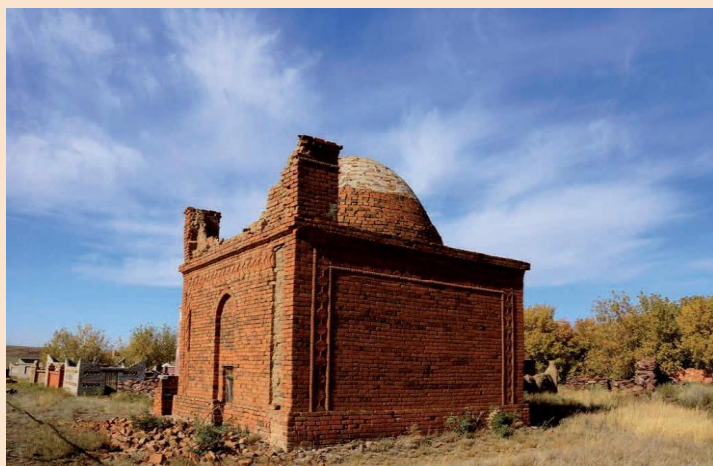
The mausoleum resembles a portal-domed structure of a sub-square shape, erected in traditional architectural style of Central Kazakhstan.

Kulymbet Tatybekuly (1840-1913) is a holy man, possessing foresight and healing gifts. Wherefore, he earned people's honor and respect. His fame extended far beyond the borders of his native land. So far, a lot of diseased and afflicted people rush to the burial place of Kulymbet in the hope of being cured of the illness.

Қыз тамы кесенесі

Нысан мерзімі: XIX ғасыр.

Нысанның орналасқан жері: Арқалық қаласы, Екідің ауылы.

XIX ғасырдың екінші жартысында салынған Қыз тамы Екідің ауылы маңындағы мұсылман зираты аумағында орналасқан. Бұл әйел адамға орнатылған ескі заманның санаулы ескерткіштерінің бірі. Кесене құрылысы күйдірілген кірпіштен салынған, шаршы пішінді порталды-күмбезді.

Аңыздарға сүйенсек, бұл Алыс байдың қыздары Бәтима мен

Қазина жерленген жер. Бәтима өз тойының қарсаңында кенеттен қайтыс болады, сіндісі Қазина екі көрші рудың арасындағы тату қарым-қатынасты сақтау үшін оның жігітіне күйеуге шығуға келіседі. Қазина әпкесінің құрметіне әдемі үлкен кесене тұрғызуды және бүкіл халықты жинап, тіпті бұрынғы қас жауларын да шақырып құдайы тамақ беруді талап етеді. Сондай-ақ, оның уақыты келгенде, сол кесенеді өзін де жерлеуді өсиет еткен. Содан бері Қыз тамы кесенесі қыз даналығының және құрбандық ескерткіші ретінде алыстан көз тартып тұр.

Мавзолей Қыз тамы

Датировка объекта: XIX век.

Местонахождение объекта: город Аркалык, село Екидин.

Мавзолей Қыз тамы («Девичья могила») расположен на территории старого мусульманского кладбища села Екидин, датируется второй половиной XIX века. Это один из редких памятников старины, воздвигнутых в честь женщины. Представляет собой портално-купольное сооружение подквадратной формы из обожженного кирпича.

По одной из легенд, это место захоронения двух сестер Батимы и Казины Алыскызы. Батима внезапно умерла накануне своей свадьбы, Казина согласилась выйти замуж за ее жениха, чтобы сохранить мир между двумя соседними родами. В память о своей старшей сестре Казина попросила возвести над ее могилой красивый большой мавзолей и собрать всех без исключения (даже врагов) на поминальный обед. А также завещала похоронить, когда придет ее время, в этом же мавзолее. С тех пор высится мавзолей Қыз тамы как памятник девичьей мудрости и самопожертвования.

Kyz tamy Mausoleum

Object dating: XIX century.

Locality: the city of Arkalyk, Yekidin village

Kyz tamy Mausoleum ("Maiden's Grave") is located in the old Muslim cemetery of the village of Yekidin, dated from the second half of the nineteenth century. This is one of the relics of the past devoted to a woman. It is a portal-domed construction of sub-square form made of a baked brick.

According to one of the legends, this is the burial place of two sisters Batima and Kazina Alyskizy. Batima suddenly died on the eve of her wedding, Kazina agreed to marry her fiancé in order to maintain peace between two neighboring clans. To the memory of her older sister, Kazina ordered to erect beautiful large Mausoleum over her grave and invite everyone without exception (even enemies) for a memorial dinner. She bequeathed to bury her in the same mausoleum when her time would come.

Since then, Kyz tamy Mausoleum has been soared up as a monument to a girl's wisdom and self-sacrifice.

Бейсен би Байжанұлының жерленген жері

Нысан мерзімі: 1904 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Жангелдин ауданы, Шұбалаң ауылынан 4 шақырым жерде.

Бейсен би Байжанұлы (1831-1904) – Торғай даласының тумасы, халық арасында данагөй, батыл, парасатты, тамаша ұйымдастырушылық қабілеті бар адам ретінде танымал болған. Бейсеннің ел кәдесіне жарар би болары арғы атасы Избастының қаны мен атақты көріпкел Мүсірептің батасынан дарыса керек. Бейсеннің өзінің де сәуе көретіні болған.

Байжанұлы Бейсенге 1863-ші жылы Ресей патшалығы тарапынан

Хорунжий атағы беріліп, 1865-ші жылы Анна лентасындағы алтын медаль тапсырылған. 1870-шы жылы жүзбасы әскери атағы беріліп, Владимир лентасындағы алтын медаль тапсырылған. Бейсен би есімі ұрпақтарының есінде мәңгілік сақталады.

Место захоронения Бейсена би Байжанулы

Датировка объекта: 1904 год.

Местонахождение объекта: Джангельдинский район, в 4 километрах от села Шубалан.

Бейсен би Байжанулы (1831-1904) – уроженец торгайских степей, был известен и почитаем в народе как мудрый, смелый, рассудительный человек, с отличными организаторскими способностями. Дар Бейсена справедливо решать споры передался ему по наследству от предка Избасты и благодаря напутствию известного ясновидящего Мусирепа.

В 1863 году Бейсену Байжанулы было присвоено звание Хорунжего, а в 1865 году вручена золотая медаль на Аннинской ленте. В 1870 году присвоено воинское звание сотника, вручена золотая медаль на Владимирской ленте. Память о Бейсен бие свято хранится его потомками.

Beisen bi Baizhanuly Place of Burial

Object dating: the year of 1904.

Locality: Dzhangeldy region, 4 kilometers away of Shubalan village.

Beisen bi Baizhanuly (1831-1904) - a native of Torgay steppes, known and respected among the people as a wise, courageous, and reasonable person, distinguished by the excellent organizational skills. Beisen's talent to resolve disputes

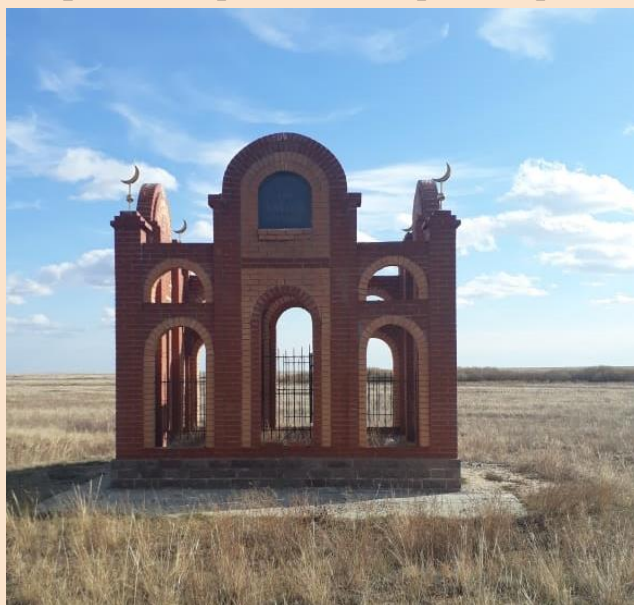
fairly was inherited from the ancestor of Izbasta and thanks to parting words of the clairvoyant Musirep.

By 1863, Beisen Baizhanuly awarded the title of a Cornet, and in 1865 he was awarded a gold medal on Anna's ribbon. In 1870 he was awarded the military rank of a centurion and a gold medal on Vladimir ribbon. The memory of Beisen Biy is sacredly preserved by his descendants.

Үмбетей батыр Бәйсейітұлы кесенесі

Нысан мерзімі: 2007 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Наурызым ауданы, Қараменді ауылынан оңтүстікке қарай 26 шақырым жерде.

Арғын руынан шыққан Үмбетей батыр (1717-1814) – туған жерінің бостандығы үшін күресіп тарихқа есімі енген тұлға. Бозбала 1726-шы жылы «Шұбар көл» шайқасында «Мың бала» құрамында алғаш жорыққа шыққан. «Бұланты», «Аңырақай» шайқастарында шынығып ер жетті.

Үмбетей батыр соңынан көптеген ұрпақ қалдырды. Оның ең танымал ұрпағы – көрнекті ғалым, қоғам қайраткері Ахмет Байтұрсынұлы.

Үмбетей батырдың жерленген жерінде 1960 жылы көктас қойылды, ал 2007-ші жылы кесене көтерілді.

Мавзолей батыра Умбетея Байсеитұлы

Датировка объекта: 2007 год.

Местонахождение объекта: Наурзумский район, в 26 километрах к югу от села Караменды.

Умбетей батыр (1717-1814) – выходец из рода аргынов, остался в памяти народа как борец за свободу и независимость родной земли. Первым походом отважного юноши-воина было сражение против джунгар в составе легендарного войска «Мың бала» у озера Шубар в 1726 году. Закалился и возмужал батыр в Булантинской и Аныракайской битвах.

После себя Умбетей батыр оставил многочисленное потомство. Самым известным его потомком является выдающийся ученый, общественный деятель Ахмет Байтұрсынов.

На месте захоронения Умбетея батыра в 1960-х годах был установлен памятный камень, а в 2007 году возведен мавзолей.

Umbetey Baiseituly Batyr Mausoleum

Object dating: the year of 2007.

Locality: Naurzum region, 26 kilometers south of Karamendy village.

Umbetey batyr (1717-1814) native of Argyn family, best remembered as a fighter for the freedom and independence of his native land. The first campaign of the brave young warrior was the battle against the Dzungars as a part of the legendary army "Myn bala" near Lake Shubar in 1726. Batyr had improved his endurance and grew stronger in Bulanty and Anirakay battles.

Umbetey Batyr left numerous descendants. His most famous descendant is an outstanding scientist, a public figure Akhmet Baitursynov.

In the 1960s a memorial stone was erected at the burial site of Umbetey Batyr, whereas Mausoleum was erected in 2007.

Мәтен батыр Баяндыұлының жерленген жері

Нысан мерзімі: XIX ғасыр.

Нысанның орналасқан жері: Наурызым ауданы, Наурызым қорығы аумағындағы Қараменді ауылынан батысқа қарай 14 шақырым жерде.

Мәтен батыр Баяндыұлы (1805-1876) қазақ ауылдарын Еділ қалмақтары шабуылдарынан қорғап, көптеген қақтығыстарда аты шыққан әруақты батырлардың қатарынан. Аңыздар бойынша гүрілдеген даусы жер жарып, тай шаптырым жерге жететін алып денелі зор кісі болса керек. Халық арасында Мәтен батыр ерекше құрметтелді. Батыр атанған ата шаңырағы Киелі саналған. Алыс, қауіпті, даулы сапарларға, жорыққа шығып бара жатқан жандар сол шаңыраққа соғып, дәм ауыз тиіп, бата тілейді екен. Әруақты дейтіні батасы да қарғысы да қабыл болған екен.

Место захоронения батыра Матена Баяндыұлы

Датировка объекта: XIX век.

Местонахождение объекта: Наурзумский район, в 14 километрах к западу от села Караменды, на территории Наурзумского заповедника.

Батыр Матен Баяндыұлы (1805-1876) получил известность в боях, защищая родные земли от набегов заволжских калмыков. По легендам, это был человек богатырского телосложения с довольно громким голосом. В народе Матена батыра особо уважали. Перед дальними опасными походами и поездками, связанными со спорными вопросами, люди обязательно посещали

юрту батыра, считая его шанырак священным. Каждый хотел получить его благословение. Считалось, что сбывались как благопожелания Матен батыра, так и проклятия.

Place of burial of Maten Bayandyuly Batyr

Object dating: XIX century.

Locality: Naurzum region, 14 kilometers westwards to Karamendy village, the territory of Naurzum Reserve.

Batyr Maten Bayandyuly (1805-1876) gained fame in the battles, protecting his native lands from the raids of Volga Kalmyks. According to the legend, this was a man of good build with a rather loud voice. Maten Batyr were especially respected by the people. Prior to commit long dangerous trips and trips related to controversial issues, people used to visit the Batyr's yurt, considering its shanyrak to be sacred. Everyone needed his blessing. It was believed that either wishes or curses by Maten Batyr came true.

Нұржан Наушабайұлының жерленген жері

Нысан мерзімі: 1919 жыл.

Нысанның орналасқан жері: Қостанай ауданы, Владимиров ауылынан 12 шақырым жерде.

Ақын, философ Нұржан Наушабайұлының (1858-1919) жерленген жері Қостанай ауданы Владимиров ауылының ескі мұсылман зиратында орналасқан.

Нұржан Наушабайұлы қазіргі Қостанай ауданында дүниеге келген. Алғашында ауыл молдасынан сауат ашып, кейін Троицк қаласындағы медреседе оқиды. Ол өз бетінше білім қуып орыс, татар, башқұрт және өзге де түрік тілдерін емін-еркін меңгерген. Нұржан Наушабайұлы ағартушы-педагог Ы.Алтынсариннің жақын достарының бірі болған. Белгілі Жиренше шешенді өзіне үлгі тұтқан.

Ақын шығармашылығының негізгі тақырыптары - оқуға, өнер-білімге үндеу, надандықты әшкерелеу, халықтық әдет-ғұрыпты сақтау, туған жерге сыйыну, батырлық пен қаһармандықты жырлау. Н. Наушабайұлының көптеген әндері ауыздан ауызға жетіп, халық жадында сақталған.

Место захоронения Нуржана Наушабаева

Датировка объекта: 1919 год.

Местонахождение объекта: Костанайский район, в 12 км от села Владимировка. Могила поэта, философа Нуржана Наушабаева (1858-1919) расположена на старом мусульманском кладбище села Владимировка Костанайского района.

Нуржан Наушабаев – уроженец современного Костанайского района. Первоначальное образование получил у аульного муллы, позже учился в медресе Троицка. Усердно занимался самообразованием, свободно владел русским, татарским, башкирским и другими тюркскими языками. Один из самых близких друзей и соратников педагога-просветителя Ибрая Алтынсарина.

Призыв к знаниям, к просвещению, обличение невежества, сохранение народных традиций, преклонение перед родной землей, воспевание героизма и отваги – основные темы творчества поэта. Многие песни Н. Наушабаева переходили из уст в уста и сохранились в народной памяти.

Nurzhan Naushabayev Place of burial

Object dating: the year of 1919.

Locality: Kostanay region, 12 kilometers to Vladimirovka village.

The grave of a poet and philosopher Nurzhan Naushabaev (1858-1919) is located in the old Muslim cemetery in the village of Vladimirovka, Kostanay region.

Nurzhan Naushabaev is a native of contemporary Kostanay region. Aul mullah initially educated the poet. Later on, he received his studies at Troitsk madrasah. He worked hard on self-education, was fluent in Russian, Tatar, Bashkir and other Turkic languages. He was one of the closest friends and associates of the teacher and educator Ibray Altynsarin.

The call for knowledge, enlightenment, conviction of ignorance, preservation of popular traditions, worshipping the native land, glorifying heroism and courage are the key topics of the poet's lyrics. A lot of songs of N. Naushabaev passed across generations and are still preserved in the people's memory.

Байсары батыр Самыратұлының жерленген жері

Нысан мерзімі: XIX ғасыр.

Нысанның орналасқан жері: Қамысты ауданы, Орқаш ауылы.

Байсары Самыратұлы - Кіші жүздің жағалбайлы руынан шыққан ержүрек Ман-Ата батырдың ұрпағы. Кенесары Қасымовтың жетекшілігімен халық-азаттық көтеріліске қатысушылардың бірі. Жазалаушы жасақтардың қудалауынан құтыла отырып, Байсары батыр өзінің руымен қазіргі Қостанай облысының аумағына қоныс аударды. Таудың шыңына бақылау үшін қарауыл мұнарасы орнатылды. Байсары батыр қарауылдың

жасақтарын басқарды. Бұдан әрі бұл жер жіті қарайтындардың төбесі - Жітіқара деп атала бастады.

Жағалбайлыларға бұл жаққа көшіп келгеннен кейін де тыным болмайды, Байсары батырға оның жауынгерлерімен Қарасу даласына (қазіргі Қамысты

ауданының Орқаш ауылы) көшуге тура келді, ол осы жерде өмірдің соңғы жылдарын өткізді. Осы Орқаш ауылының қасында Байсары батыр, оның ұлы Есқожа Байсарыұлы, немересі Балғабай Есқожаұлы жерленген. 2018 жылы ұрпақтардың бастамасымен мәрмәр тақталары мен қоршаулар орнатылды.

Место захоронения батыра Байсары Самыратулы

Датировка объекта: XIX век.

Местонахождение объекта: Камыстинский район, село Уркаш.

Байсары Самыратулы – потомок отважного Ман-Ата батыра из рода Жагалбайлы Младшего жуза. Один из участников народно-освободительного восстания под руководством Кенесары Касымова. Спасаясь от преследования карателей, Байсары батыр со своим родом откочевал на территорию современной Костанайской области. Для наблюдения и охраны на вершине горы была установлена смотровая вышка, Байсары батыр возглавил отряд караульных воинов. В дальнейшем эта местность стала называться Житикара (от казахского выражения «жіті қарау – смотреть зорко»).

Но и после переселения продолжились гонения на род Жагалбайлы со стороны царской власти, Байсары батыру с его воинами пришлось перебраться в степи Карасу (ныне село Уркаш Камыстинского района), где он и провел последние годы жизни.

Место захоронения Байсары батыра, его сына Есқожи Байсарыұлы и внука Балғабая Есқожаұлы находится на старинном кладбище вблизи села Уркаш. В 2018 году по инициативе потомков там были установлены мраморные плиты и ограждения.

Baisary Samyratuly Batyr Place of Burial

Object dating: XIX century.

Locality: Urkash village of Kamysty region.

Baisary Samyratuly was a descendant of the brave Man-Ata Batyr and belonged to Jagalbayly clan of the Youngest zhuz. One of the participants of the People's liberation uprising led by Kenessary Kasymov. Saving himself from punishers' persecution, Baisary Batyr and his clan migrated to the territory of contemporary Kostanay region. An observation tower was installed on the top of the mountain to observe and protect; Baysary Batyr led a squad of guard soldiers. In the future, this area was called Zhitikara (derived from Kazakh "zhiti qarau" – "a sharp sight").

Having undergone resettlement, the Jagalbaila clan was subjected to persecution of the tsarist government, Baysary batyr and his soldiers had to move to Karasu steppe (contemporary Urkash village of Kamysty region), where he spent the last years of his life.

The burial place of Baisary Batyr, his son Yeskozha Baysaryuly and grandson Balgabay Yeskozhauly is located in the old cemetery in the vicinity of the village of Urkash. In 2018, marble slabs and protective structures were installed there on the initiative of descendants.

Қостанай облысы әкімдігінің мәдениет басқармасы
Қостанай облыстық тарихи-өлкетану музейі

Управление культуры акимата Костанайской области
Костанайский областной историко – краеведческий музей

Құрастырушы авторлар:

Авторы-составители

К.Н. Омарова,

Э.Е. Алшимова, Б.А. Нұрсаитова

Редакторлар:

Редакторы:

Ү. Б. Әкімбаева, Н.Қ. Оташева